

Α. Ο Πρόδικος και ο μύθος του Ηρακλή στο σταυροδρόμι

1. Ξενοφών, *Απομνημονεύματα* 2.1.21–34.

Ο σοφός Πρόδικος εκφράζει την ίδια γνώμη για την αρετή στο περίφημο δοκίμιό του αναφορικά με τον Ηρακλή, το οποίο έχει παρουσιάσει σε διαλέξεις μπροστά σε πλήθη και πλήθη ακροατών. Όσο μπορώ να θυμηθώ, διηγείται τα πράγματα ως εξής:

Ήτανε, λέει, τον καιρό που ο Ηρακλής είχε φτάσει στο μεταίχμιο μεταξύ παιδικής και νεανικής ηλικίας — τότε που οι νεαροί αποκτούν για πρώτη φορά τον έλεγχο του εαυτού τους και φανερώνουν γρήγορα αν θα πάρουν τη ζωή τους από τον δρόμο της αρετής ή από εκείνον της κακίας. Μια φορά, ο μικρός μας ήρωας βγήκε έξω και κάθισε σε ήσυχο μέρος για να συλλογιστεί: ποιαν από τις δύο στρατές να ακολουθήσει; Το γύριζε από εδώ, το σκεφτόταν από εκεί, μα απάντηση δεν έβρισκε. Πάνω στην ώρα όμως φάνηκαν εκεί πέρα δύο μεγαλόσωμες γυναίκες και τον πλησίασαν. Η μια τους ήταν ωραία στην όψη και αριστοκρατική στο φέρσιμό της. Το κορμί της έλαμπε από την πάστρα, το βλέμμα της το στόλιζε η σεμνότητα: ήταν ντυμένη με λευκό φόρεμα, και όλη η μορφή της μαρτυρούσε φρόνηση. Η άλλη πάλι ήταν καλοθρεμμένη και παχουλή, με αφράτη σάρκα. Ήταν φτιασιδωμένη, έτσι ώστε να τονίζει τα χρώματα του προσώπου της, το άσπρο και το κόκκινο, παραπάνω από το φυσικό τους. Στο κορμί της φορούσε επίσης πρόσθετα, για να φαίνεται πιο ψηλή από όσο ήταν στην πραγματικότητα. Τα μάτια της τα κρατούσε ορθάνοιχτα. Όσο για το φόρεμά της, τούτο άφηνε να διακρίνονται όσο το δυνατόν περισσότερο οι αστραφτερές ομορφιές της. Συχνά-πυκνά τούτη εδώ έριχνε εξεταστικά βλέμματα πάνω στον ίδιο τον εαυτό της. Συγχρόνως, επόπτευε και τον χώρο τριγύρω, μην την κοιτάζει κανένας άλλος. Πολλές φορές γύριζε τη ματιά της ακόμη και στη σκιά της πίσω. Όταν ζύγωσαν πιο κοντά στον Ηρακλή, η πρώτη που περιγράψαμε δεν άλλαξε διόλου τον βηματισμό της. Η άλλη όμως ήθελε να την προφτάσει, και γι' αυτό έτρεξε προς το μέρος του ήρωα και άρχισε να του μιλάει:

«Καλέ μου Ηρακλή, σε βλέπω τι συλλογίζεσαι. Αναρωτιέσαι ποιον δρόμο να πάρεις στη ζωή σου. Λοιπόν, πάρε για φίλενάδα σου εμένα, και θα δεις: Εγώ θα σε οδηγήσω στην πλέον ευχάριστη και άνετη διαδρομή. Δεν θα υπάρχει ηδονή που να μην την γευτείς: μα από δυσχέρειες, έγνοια σου, δεν θα δοκιμάσεις στη ζωή σου ούτε για δείγμα. Πρώτα-πρώτα δεν θα βασανίζεις το μυαλούδάκι σου ούτε με πολέμους ούτε με άλλους μπελάδες. Όλη μέρα μία και μόνη θα είναι η σκέψη σου: πώς θα βρεις το νοστιμότερο φαί και πιωτό, τι θέαμα ή ακρόαμα θα ευχαριστήσει το βλέμμα και την ακοή σου, τι μυρωδιές και τι αγγίγματα υπάρχουν για να απολαύσεις, τι όμορφα αγοράκια θα έχεις παρέα για τις ερωτικές σου ηδονές, πώς θα χορτάσεις τον πιο γλυκό ύπνο — και προπάντων: πώς θα τα αποκομίσεις όλα αυτά δίχως τον παραμικρό κόπο. Πλην όμως έστω ότι ανακλύπτει κάποτε κάποια σκιά υποψίας, μην τυχόν σου λείψουν οι πόροι για τούτα τα αγαθά, και τότε αμάν, πώς θα τα αποκτήσεις; Μα και έτσι, μην έχεις φόβο: δεν υπάρχει περίπτωση να σε φέρω εγώ σε ανάγκη να μοχθήσεις και να καταπονήσεις το κορμί σου και την ψυχούλα σου, προκειμένου να κερδίσεις τα αγαθά. Οχι βέβαια: Οι άλλοι θα δουλεύουνε, και εσύ θα απολαμβάνεις τους καρπούς τους. Και από όπου είναι δυνατόν να βγάλεις κέρδος, εσύ εκεί θα βρίσκεσαι και δεν θα το κουνάς διόλου. Γιατί εγώ, φίλε μου, μπορώ και προσφέρω στους οπαδούς μου την εξουσία, για να τρυγάνε οφέλη από παντού».

Σαν τα άκουσε όλα αυτά, ο Ηρακλής την ρώτησε: «Κυρά μου, εσένα πώς σε λένε;». Ίδου τι αποκρίθηκε η λεγόμενη: «Ευτυχία, έτσι με φωνάζουν οι φίλοι μου. Μην ακούς κάτι υποκείμενα που με εχθρεύονται και μου έβγαλαν το παρατσούκλι ‘Κακία’».

Στο μεταξύ, κατέφτασε εκεί κοντά και η άλλη γυναίκα, και πήρε τον λόγο: «Αγαπητέ μου Ηρακλή, και εγώ για σένα έρχομαι εδώ, καθότι ξέρω τους γονιούς σου, και συν τοις άλλοις εξακρίβωσα καλά τον χαρακτήρα σου κατά το διάστημα της εκπαίδευσής σου. Συνεπώς, ελπίζω ότι, αν τραβήξεις τον δρόμο που οδηγεί σε μένα, σου μέλλεται να γίνεις αυτουργός πολύ υψηλών και ευγενικών πράξεων. Και εγώ, από τη μεριά μου, θα κερδίσω έτσι πολύ περισσότερη τιμή και δόξα για τα ευεργετήματά μου. Παρά ταύτα, εγώ δεν σκοπεύω να σε ξεγελάσω με ηδονικά πρελούδια. Θα σου πω την αλήθεια για τα πράγματα, όπως τα έχουν καθορίσει οι θεοί.

»Δεν υπάρχει κανένα ωραίο και αξιόλογο αγαθό που να το χαρίζουν οι θεοί στους ανθρώπους δίχως κόπο και προσπάθεια. Αν θέλεις να έχεις την εύνοια των θεών, πρέπει και εσύ να λατρεύεις τους θεούς. Ομοίως, αν επιθυμείς την αγάπη των φίλων σου, οφείλεις από την πλευρά σου να τους προσφέρεις ευεργεσίες. Γυρεύεις να κερδίσεις τιμές μέσα στην πόλη; Χρειάζεται να φανείς χρήσιμος στην πόλη αυτή. Και άμα έχεις την αξίωση να σε θαυμάζει όλη η Ελλάδα για τις ικανότητές σου, θα πρέπει να αγωνιστείς για το συμφέρον της Ελλάδας. Και πάει λέγοντας: Αν ορέγεσαι να λάβεις άφθονους καρπούς από τη γη, στρώσου και καλλιέργησέ την. Άμα πάλι θαρρείς πως θα γίνεις πλούσιος από τα κοπάδια τα ζώα σου, νοιάξου και πόνεσέ τα. Ξεσηκώθηκες να γίνεις ισχυρός στον πόλεμο — αυτή είναι εξουσία αλήθεια: να μπορείς να ελευθερώνεις τους φίλους σου και να κατατροπώνεις κάθε εχθρό σου. Μα τι να κάνεις; Πρέπει πρώτα να διδάχεις τις πολεμικές τέχνες από τους ειδικούς και να εξασκηθείς στη χρήση τους. Ακόμη και το κορμί σου το ίδιο, αν θες να δυναμώσει, είναι ανάγκη να το μάθεις να υποτάσσεται στη βούλησή σου, και έπειτα να το γυμνάσεις με κούραση και ιδρώτα».

Εκεί πάνω, καθώς γράφει ο Πρόδικος, η Κακία διέκοψε και έκανε το σχόλιό της: «Αμάν, χρυσέ μου Ηρακλή, το κατάλαβες τώρα; Κοίτα τι δρόμο σου ανιστορεί τούτη εδώ — τι δυσκολίες και τι ατελείωτο μάκρος μέχρι εκείνες τις τάχατες χαρές. Ενώ εγώ σε φέρνω κατευθείαν στην ευτυχία από δρομολόγιο γρήγορο και με όλη σου την άνεση».

Τότε όμως η Αρετή τής αντέτεινε τα εξής: «Αχ συφοριασμένη, τι καλό έχεις δικό σου εσύ τάχα; Σάμπως σκαμπάζεις τίποτε από ευχαρίστηση, ενόσω δεν εννοείς ούτε το δαχτυλάκι σου να σηκώσεις για να την κατακτήσεις; Εσύ δεν περιμένεις καν να λαχταρήσεις λιγούλακι το αντικείμενο της ηδονής. Όλα τα χορταίνεις μέχρι σκασμού πριν καν τα πεθυμήσεις: τρώς προτού πεινάσεις, πίνεις δίχως να διψάς. Και έτσι, για να ευχαριστηθείς όσα τρώς, επιστρατεύεις γκουρμέ μαγείρους· και για να απολαύσεις το πιωτό, προμηθεύεις τα πιο ακριβά κρασιά, και μες στο κατακαλόκαιρο τρέχεις εδώ κι εκεί να γυρεύεις πάγο. Αφήνω τι σου χρειάζεται για να μπορέσεις να κοιμηθείς γλυκά όπως θες: όχι μόνο απαλά στρώματα, αλλά και ειδικές κατασκευές για το κρεβάτι. Βλέπεις, εσύ λαχταράς τον ύπνο όχι από την κούραση της δουλειάς, αλλά επειδή δεν έχεις τι να κάνεις. Ακόμη και την ερωτική επιθυμία την ερεθίζεις τεχνητά, πριν να σου έρθει από φυσικού σου, με κάθε λογής σύνεργα· μέχρι που χρησιμοποιείς και τους άντρες σαν γυναίκες. Τέτοια είναι η εκπαίδευση που δίνεις στους οικείους σου: όλη νύχτα να οργιάζουν, και ύστερα να το ρίχνουν στον ύπνο, σπαταλώνοντας το χρησιμότερο κομμάτι της μέρας.

»Και που είσαι αθάνατη, τι σε ωφελεί; Οι θεοί σε παραπετάζανε μακριά τους, και οι άνθρωποι, όσοι είναι άξιοι λόγου, δεν σε έχουν σε καμία εκτίμηση. Ποτέ σου δεν θα ακούσεις τον πιο όμορφο από όλους τους ήχους: τον έπαινο για τη χάρη σου. Ούτε αντίκρισες έστω μία φορά το πιο τερπνό από όλα τα θεάματα: ποτέ δεν είδες μπροστά σου κανένα καλό έργο δημιουργημένο από σένα την ίδια. Ποιος θα καθίσει να σε πιστέψει, ό,τι και αν λες; Ποιος θα σε συντρέξει, όσο και να τον παρακαλείς; Ποιος άνθρωπος με τα σωστά του θα έκανε την αποκοτιά να μπει στο μπουλούκι σου; Κοίταξε, κοίταξε τους οπαδούς σου: Νεαροί ακόμη, κι όμως τα κορμιά τους είναι ετοιμόρροπα. Και άμα γεράσουν, τρισεχειρότερα — είναι αποβλακωμένες οι ψυχές τους. Στα νιάτα τους ταΐζονται και χοντραίνουν δίχως να κοπιάζουν στάλα· αλλά τα γηρατειά τους τα περνούν με πόνους και με μαρασμό. Οι περασμένες πράξεις τούς φέρνουν ντροπή, οι τωρινές άχθος. Διήλθαν στη νιότη τους όλο το ρεπερτόριο της ηδονής· και για τα στερνά τους δεν τους απέμειναν παρά οι κακουχίες.

»Εγώ, απεναντίας, κάνω συντροφιά και με τους θεούς και με τους καλούς ανθρώπους. Δίχως εμένα δεν πραγματοποιείται κανένα αξιόλογο κατόρθωμα, ούτε από τους μεν ούτε από τους δε. Τις μεγαλύτερες τιμές σε μένα τις χαρίζουν, τόσο οι θεοί όσο και οι άνθρωποι που με έχουν για δική τους. Για τον τεχνίτη είμαι η συνεργάτισσά του η αγαπημένη. Για τον νοικοκύρη είμαι φύλακας πιστός του σπιτικού. Ως και στον δούλου το πλευρό εγώ στέκομαι με όλη μου την καλή θέληση. Στον καιρό της ειρήνης βάζω ένα χεράκι σε όλες τις δουλειές· αν πάλι γίνει πόλεμος, είμαι ακλόνητη συναγωνίστρια στις μάχες. Εν γένει, εγώ είμαι ο καλύτερος συνεταιίρος στη φιλία. Όσοι με αγαπούν, ευχαριστιούνται

το φαί και το πιτό τους με το παραπάνω και δίχως καμία έγνοια. Βλέπεις, τους κάνω να περιμένουν μέχρι να τους πιάσει αληθινή λαχτάρα για αυτά τα πράγματα. Ομοίως, ο ύπνος τους είναι πιο γλυκός από εκείνον των τεμπέληδων· πλην όμως δεν δυσανασχετούν όταν τον αφήνουν, ούτε παραμελούν τα καθήκοντά τους για χάρη του. Θαύμασε εδώ: Οι νέοι χαίρονται με τις ευλογίες των μεγαλύτερων τους, και οι γεροντότεροι αναγαλλιάζουν με τις εκδηλώσεις τιμής των νεαρών. Όλοι ευχαριστιούνται να αναπολούν τα περασμένα τους κατορθώματα, και εξίσου απολαμβάνουν τα τωρινά τους έργα. Χάρη σε μένα, οι θεοί τους ευνοούν, οι φίλοι τους τους αγαπούν και η πατρίδα τους τους θεωρεί πολύτιμους. Και όταν επέλθει το μοιραίο τέλος της ζωής, δεν κείτονται ξεχασμένοι και στερημένοι από τιμές, αλλά αντιθέτως ζουν και βασιλεύουν στις μνήμες ολωνών με παντοτινά εγκώμια. Λοιπόν, Ηρακλή μου, και εσύ, σαν τέκνο σπουδαιών γονιών που είσαι, μπορείς να κατακτήσεις αυτήν την τρισευλογημένη ευτυχία, αν μοχθήσεις όπως σου περιέγραψα».

Κάπως έτσι ανέπτυσσε ο Πρόδικος την εκπαίδευση του Ηρακλή από την Αρετή. Μόνο που εστόλιζε βέβαια τις σκέψεις του με λόγια πολύ πιο μεγαλόπρεπα από όσο τα δικά μου τώρα θα.

2. Η ιστορία του Άππου (από χετιτικές πινακίδες του 13ου αι. π.Χ.).

[... Ο θεός Ήλιος], αυτός είναι που επιβραβεύει κάθε φορά τους [δ]ί[κα]ιους ανθρώπους, ενώ τους κακοήθεις τους ρίχνει χάμω σαν τα δέντρα. Χτυπάει ξανά και ξανά τους κακούς ανθρώπους κατευθείαν στο κρανίο, σαν..., μέχρι να τους εξολοθρεύσει.

Ήταν κάποτε μια πόλη με το όνομα Σουντούλ, χτισμένη στην ακρογιαλιά, στη χώρα της Λουλλουβά. Εκεί πέρα ζούσε ένας άνθρωπος ονόματι Άππου. Ήταν ο πλουσιότερος κάτοικος σε ολόκληρη τη χώρα. Πλήθος τα κοπάδια του, γε[λάδια] και αιγοπρόβατα. Όσο για χρυσό, α[σή]μι και λαζουρ[ί]τη, είχε μαζέψει ολόκληρο σωρό, σαν σιτηρά μετά το αλώνισμα. Τίποτε απολύτως δεν του έλειπε, παρά μόνο ένα πράγμα: δεν είχε ούτε γιο ούτε θυγατέρα. Όλοι οι πρεσβύτεροι, οι προεστοί τη Σουντούλ, κάθονταν μπροστά του να φάνε. Ένας τους έδινε στον γιόκα του ψ[ωμί] ή κανένα κοψίδι κρέας ψημένο. [Άλλο]ς προσέφερε πιτό στον κανακάρη του. Μονάχα ο [Α]ππου δεν είχε κανέναν για να ταΐσει.

Λινό [τραπεζομάντ]ηλο σκέπαζε [το τραπ]έξι, που ορθώνονταν μπρος στον βωμό. Μα ο Άππ[ου] σηκώθηκε και [πή]γε σπίτι του. Πάνω στο κρεβάτι το στ[ρωμέ]νο πλάγιασε φορώντας τα παπούτσια του. [Η σύζυγος] του Άππου έπιασε να ρωτάει τους ανθρώπους του σπιτιού: «Ποτέ του δεν το έχει καταφέρει. Τι λέτε, άραγε θα το καταφέρει τώρα;». Μια και δυο, η γυναίκα πήγε και πλάγιασε δίπλα στον Άππου, φορώντας τα ρούχα της. Κάποιαν ώρα, ο [Α]ππου ξύπνησε, [και] η γυναίκα του βάλθηκε να τον ανακρίνει: «Βρε συ, ποτέ σου δεν το έχεις καταφέρει. Τι λες, θα το καταφέρεις τώρα;». Όμως ο [Α]ππου, σαν την άκουσε, της αποκρίθηκε: «Μωρή, [γυναι]κα είσαι και φαίνεσαι. Τίποτε δεν ξέρεις, τίποτε απολύτως».

Σηκώθηκε ο Άππου από το κρεβάτι, άδραξε ένα άσπρο αρνί και βγήκε να συναντήσει τον θεό Ήλιο. Ο θεός Ήλιος, ψηλά από τον ουρανό, κ[οίταξε] προς τα κάτω. Πή[ρε] τη μορφή νεαρού, πλησίασε τον Άππου και έπιασε να τον ρωτάει: «Λέγε μου, καλέ, τι έλλειψη έχεις; [Εγώ] θα σε [λευτερώσω] από δαύτην». Μόλις το άκουσε αυτό ο [Άππου], έσπευσε να απ[οκριθ]εί: «Όλα μού δόθηκαν. [Οι θεοί] μού χάρισαν πλούτη, [μου] χάρισαν [γελάδια και αιγοπρόβατα]. Ένα πράγμα μού λείπει μονάχα: δεν έχω ούτε γιο ούτε θυγατέρα».

Τον εισάκουσε ο θεός Ήλιος και εδέησε να του απαντήσει: «Μπρος, πήγαινε πιες με την ψυχή σου, πιες και μέθυσε για τα καλά. Μετά τράβα σπίτι σου και πλάγιασε με τη γυναίκα σου καταπώς πρέπει στο στρωμένο σας κρεβάτι. Έγνοια σου, αυτή τη φορά οι θεοί θα σου χαρίσουν αρσενικό παιδί». Ακούγοντάς τα αυτά, ο Άππου γύρισε σπίτι του, ενώ ο θεός Ήλιος επέστρεψε ψηλά στον ουρανό.

Τότε ο θεός της καταγίδας αντίκρισε τον θεό Ήλιο, ήδη από τρία μίλια μακριά, και ευθύς έκανε σύσκεψη με τον βεζίρη του: «Για κοίτα: Πρώτη φορά μάς έρχεται ο θεός Ήλιος, ο ποιμένας των χωρών. Μήπως άραγε έτυχε να ρημάξει κάπου ο τόπος; Μην τυχόν ερημώθηκαν οι πόλεις; Ή μήπως κατατροπώθηκαν σε κανένα μέρος τα στρατεύματα; Γρήγορα, δώστε οδηγίες στον μάγειρα και στον οινοχόο, να του προσφέρουν να φάει και να πει».

[Ο θεός Ήλιος] ήλθε, [...] και εκεί πέρα τον [...] ο θεός της καταγίδας τ[ον] θεό Ήλιο [...] και [βάλθηκε] να τον ρω[τάει...] «Γιατί [μας ήρθες εδώ, θεέ μου Ήλιε του ουρανού; ...] και το [...]» ... Ο θεός Ήλιος έπιασε να] του απο[κριθ]εί: «...» και σε μένα [...] χέρια [...]» ... και] σ' αυ[τον...] Άρ[χισε] ...[... «... και] εμάς [...] φ]έρε [στην] πόλη [...] Και στον Άππου [...] Π]ήγαν εκείνοι [στην] πόλη [...] επίσης ο Άππου [...]

Η σύζυγος του Άππου έμεινε έγκυος. Πέρασε ο πρώτος μήνας, πέρασαν ο δεύτερος, ο τρίτος, ο τέταρτος, ο πέμπτος, ο έκτος, ο έβδομος, ο όγδοος, παρήλθε και ο ένατος μήνας· έφτασε τέλος ο δέκατος, και πάνω στον καιρό της η γυναίκα γέννησε παιδί αρσενικό. Η [παραμ]άνα σήκωσε το αγόρι ψηλά και το απόθεσε στα γόνατα του Άππου. Εκείνος έπιασε να κάνει σκέρτσα στον γιόκα του και

τον κουνούσε πέρα-δώθε. Του έδωσε όνομα ωραίο και ταιριαστό: Κακός. Να τι είπε: «Αφού οι πατρικοί μου θεοί δ[εν πήραν] τον σωστό δρόμο με δαύτον, αντιθέτως κράτησαν τον στραβό δρόμο, τέτοιο να είναι το όνομά του: [Κακός]».

Και ξανά, δεύτερη φορά [η σύζυγος του Ά]ππου έμεινε έγκυος. [Έφτ]ασε ο [δέκατος μήνας], και η γυναίκα γέννησε μωρό αρσενικό. Η παραμάνα [πή]ρε αγκαλιά [το αγόρι], και ο Άππου τού έδωσε το όνομα Καλός, με την εξής αιτιολογία: «Λοιπόν, θα τον φωνάζουμε με το όνομα Καλός! Βλέπετε, οι [πατρικοί] θεοί μου πήραν για δαύτον τον σωστό δρόμο [και δεν έμειναν στον δρόμο τον στραβό]. Συνεπώς, Καλός να είναι το όνομά του».

[Τα παιδιά του Άππου μεγάλ]ωσαν, έγιναν ολόκληροι νεαροί [και] έφτασαν [να αντρωθούν] με τον [και]ρό. Πάνω εκεί, που λέτε, [όταν] τα δυο τα αγόρια του Άπ[που μεγ]άλωσαν και [μέστωσαν σαν νεαροί], και έφτασαν να γίνουν άντρες, ο Άππου [πέθανε, και η περιουσία του] μοιράσ[τηκε], και το σπιτικό του ακόμη [μπήκε στη μοιρασιά].

Ο [Κακ]ός ο αδελφός [έπιασε τότε να] λέ[ει] στον Καλό τον αδελφό: «Έλα, [οι δυο μας] να τα μοιράσουμε και να ζήσουμε χ[ώρια]». Ο Καλός ο αδελφός [αντι]γύρισε ευθύς [στον Κακό τον αδελφό του]: «Μα ποιος τέλος πάντων [φέρεται με τέτοιο τρόπο;]. Εντούτοις, ο Κακός ο αδελφός [ήξ]ερε [τι να αποκριθ]εί στον Καλό τον αδελφό: «Για κοίταξε πώς [στέ]κουν [χωριστά] τα βουνά, πώς [κυ]λούν τα ποτάμια [το καθένα στην κοίτη του], πώς οι θεοί οι ίδιοι [ζ]ουν χ[ώρια] ο ένας από τον άλλον. Έτσι λοιπόν σου εξ[ηγώ] και εγώ: [Ο θεός Ήλι]ος διαμέ[νει] στη Σιππάρ, ενώ [ο θεός] της Σελήνης κατοικ[εί] στην Κουζινά· [ο θεός] της καταϊγίδας έχ[ει] το σπίτι του στην Κουμμυγιά, μα η αδελφή του η Σάουσκα μέν[ει] στη Νινευί. Η θεά Ναναγιά [ζει] στην Κισσινά, αλλά ο Μαρδούκ εν[διατρίβει] στη Βαβυλώνα. Λοιπόν, όπως οι θεοί κατοικ[ούν] χωριστά, έτσι και εμείς ας [εγκαταστ]αθούμε σε διαφορετικά μέρη».

Υστερα από αυτά, ο Κακός και ο Καλός καταπαίστηκαν να μοιράσουν τα υπάρχοντά τους· όλη την ώρα, ο θεός Ήλιος τούς [επ]όπτευε από τον ουρανό ψηλά. Ο Κακός ο αδελφός πήρε [τα μισά πράγματα] και [τα άλλα μισά] τα παρέδωσε στον αδελφό του τον Καλό. Οι δυο τους [κατείχαν επίσης ζώα]: υπήρχε ένα βόδι για όργωμα, καθώς και μία γελάδα. [Πάνω εκεί λοιπόν] ο Κακός έβαλε στο χέρι [ο ίδιος] το βόδι για το όργωμα (δηλαδή το γερό το ζωντανό), εν[ώ την αγε]λάδα, που ήταν το πιο σκάρτο [ζώ]ο, [την άφησε σ]τον [αδελ]φό του τον Καλό.

Ο θεός Ήλιος [κοίτα]ξε [κάτω από τον] ουρανό ψηλά και αποφάνθηκε: «Γένοιτο! [... Του Καλού η σκάρτη] η γελάδα να γίνει γερή [και] να γεννήσει [...]!».

Αυτή είναι η πρώτη [πινακί]δα της ιστορίας του [Άπ]που. Είναι ημιτελής.

[... Ο Κακός ο] αδε[λφός] έπιασε και απευθύνθηκε στον Καλό [τον αδελφό του]: «Τώρα λ[οιπόν ...] είναι δύσκολο ...[...]. εμείς τοποθετ[ούμε] εκεί μέσα [...]. οργώνου[με ...]» Ο Κακός ο [αδ]ελφός έδωσε απόκριση [στον αδελφό του] τον Καλό: «Οτ[αν ...] το άροτρο ...[... νερό πίνε]ι [...] έχεις πιει [...]» ... Όταν] από κάτω το [...] από [...]... αλλά [...] ότα]ν απ[ό κάτω] το [...] Ο θεός Ήλιος το άκουσε και [...] προχώρη]σε και ο Κακός [...] μήλο εντούτοις [...]... το κεφάλι [...] ο Καλός πήγε [...] Ο Κακός [ο αδελφός ...] φαύλ[ος...] διεφθαρμέν[ος...]... [...]... ο Κακός [...] άρχισε να μιλ[άει [... Κ]αλό[ς...]

[Όταν οι δυο τους] έφτασαν στη [Σιππάρ], παρουσιάστηκαν ενώπιον του θεού Ήλιου, για να τους κρίνει. Τότε [ο θεός Ήλιος] έβγαλε απόφαση υπέρ του Καλού [αδελφού]. Κατόπιν τούτου, ο Κακός αδελφός] βάλθηκε να [βλα]στημάει. Ο θεός Ήλιος άκουσε τις βλαστήμιες του, [και ιδού] τι δήλωσε: «Εγώ αρνούμαι να [εκφέρω ε]τυμηγορία] σε τούτη την υπόθεση των δυο σας. Ας γίνει ως εξής: Η Σάουσκα, η βασίλισσα της Νινευί, αυτή να αποφασίσει για εσάς».

[Έτσι ο Κακός και ο Καλός κίνησαν και πήρ]αν τον δρόμο τους. Με τα πολλά, έφτασαν στη Νινευί και παρουσιάστηκαν ενώπιον της Σάουσκα [για να τους δικάσει...]. Τράβηξε καμιά δεκαπενταριά μέτρα προς τη μία κατεύθυνση [και ... προς την άλλη...].

3. Ιστορία του κυρίου Αλήθεια και του κυρίου Ψέμα (P. Brit. Mus. 10682, αιγυπτιακός πάπυρος του 13ου αι. π.Χ.).

[Ίδου τι δήλωσε ο κύριος Ψέμα ενώπιον της Εννεάδας για το κλεμμένο μαχαίρι: «Για τη λεπίδα του δαπανήθηκε όλος ο χαλκός του ό]ρους Για[λ, η λαβή του αποτελούνταν από όλη την ξυλεία των δασών της Κοπτού], θηκάρι του ήταν ο τάφος του θεού, και [όλες οι αγέλες βοδιών της] Καλ παρείχαν τα δέρματα για τη λουρίδα του».

Κατόπιν τούτων, ο κύριος Ψέμα πρόβαλε το εξής αίτημα στους Εννέα Θεούς: «Να [οδηγήσουν εδώ πέρα] τον [κύριο Αλή]θεια και να τον τυφλώσουν και από τα δύο μάτια. Έτσι να μου τον παραδώσουν μετά για να γίνει θυρωρός στο σπίτι μου». [Η] Εννεάδα δεν μπορούσε παρά να συμμορφωθεί προς όλα τα λεγόμενά του.

Μερικές μέρες αργότερα, ο κύριος Ψέμα σήκωσε το βλέμμα του για να κοιτάξει, και τι πρόσεξε; Φυσικά, την αξία του μεγάλου αδελφού του, του κυρίου Αλήθεια. Τότε ο κύριος Ψέμα έδωσε εντολή

σε δύο υπηρέτες του κυρίου Αλήθεια: «Μπρος, αρ[πάξτε] τον αφέντη σας και [πετάξτε] τον [σ]το άγριο το λιοντάρι, που έχει τις πολλές τις λιονταρίνες [συντροφιά] του. Αυτά τα θηρία [θα τον κατασπαράξουν]. Οι δούλοι] τον έπιασαν. Εντούτοις, καθώς τον κουβαλούσαν και πήγαιναν πάνω κατά το βουνό, ο κύριος Αλήθεια [παρακάλεσε τους υπηρέτες] του: «Βρε σεις, μη γραπώνετε [εμένα. Καλύτερα] βάλτε [κάποιον] άλλον [στη θέση μου... Τώρα, ένας από σας να πάει στην πόλη] και να μου βρει κανένα κομμάτι ψωμί». [... Όσο για τον δούλο, αυτός] πήγε να βρει τον κύριο Ψέμα και του μήνυσε: «Αφότου [τον] εγκαταλείνω[με εμείς..., το λιοντάρι] ξεπρόβαλε από [το λημέρι του] και τον καταβρόχθισε εκεί πέρα στη...».

Πέρασαν [πολλές μέρες], ώσπου κάποτε η κυρά Τάδε βγήκε [από] το σπίτι της [με τη συνοδεία της]. Ήταν ντυμένη με... [Πάνω εκεί, οι γυναίκες της ακολουθίας τον είδαν τον κύριο Αλήθεια, [ξαπλωμένος καθώς ήτανε κάτω από τη λόχη]. Και φυσικά αντιλήφθηκαν [τι ομορφάντρας] ήτανε: τώντι, δεν υπήρχε κανείς που να [του] παραβγαίνει [σε] ολόκληρη τη χώρα. Τότε λοιπόν [οι γυναίκες] έσπευσαν [στο μέρος όπου] βρισκόταν η κυρά Τάδε και [της έφεραν τα μαντάτα: «Ε]λα [μαζί] μας για [να δ]εις [εκείνον τον τυφλό] που κείτεται εγκαταλειμμένος κάτω από τη λόχη. Αξίζει να τον πάρεις μαζί και να τον βάλεις να κάνει τον θυρωρό στον οίκο μας». Η κυρά Τάδε πρόσταξε μία από τις θεράπαινές της: «Εσύ πήγαινε και φέρε μου τον εδώ, για να του ρίξω μια ματιά». Και η κοπέλα πήγε και τον έφερε. [Μόλις] τον αντίκρισε η κυρά Τάδε, αμέσως ένιωσε έντονο πόθο για λόγου του. Τον θάρησε, βλέπετε, τι [καλοφτιαγμένος] που ήτανε σε όλο του το κορμί. Να μην τα πολυλογούμε, τον πήρε να πλαγιάσει στο κρεβάτι της εκείνο το βράδυ, και αυτός τη γνώρισε όπως γνωρίζει ο άντρας τη γυναίκα. Και την ίδια εκείνη νύχτα η κυρά έμεινε έγκυος με παιδί αρσενικό.

Πέρασαν πολλές-πολλές μέρες, και η κυρά γέννησε εν τέλει τον γιόκα της, που δεν είχε το ταίρι του σε [ολόκληρη] τη χώρα εκείνη. Τόσο μεγαλώσωμος [ήτανε ...] και έμοιαζε το φυσικό του με νεαρό θεό. Με τον καιρό, τον έστειλαν σχολείο και έμαθε τέλεια τη γραφή. Όσο για τις τέχνες του πολέμου, τις εξασκούσε με τόση δεξιότητα, ώστε ξεπερνούσε ακόμη και τους μεγαλύτερους συμμαθητές του, που πήγαιναν στο ίδιο σχολείο. Τότε οι παιδικοί του σύντροφοι βάλθηκαν να τον πειράζουν: «Ποιος θαρρείς πως είσαι; Ούτε πατέρα δεν έχεις καλά-καλά». Και όλο τον χλεύαζαν και τον ταπειώναν με τέτοια λόγια: «Δεν έχεις πατέρα, σου λέμε, στα αλήθεια δεν έχεις!».

Γι' αυτό το αγόρι ρώτησε τη μάνα του: «Ποιο είναι το όνομα του πατέρα μου; Πες μου, για να το πω στους συμμαθητές μου. Όποτε πάω να τους μιλήσω, άλλο δεν με ρωτάνε παρά 'Πού είναι ρε ο πατέρας σου;» — έτσι μου λένε και με περιπαίζουν». Η μάνα του τού αποκρίθηκε: «Βλέπεις εκείνον τον τυφλό, που κάθεται δίπλα στη θύρα; Εκείνος είναι ο πατέρας σου». Αυτή ήταν η απάντησή της. Τότε το αγόρι την αποπήρε: «Μωρή, θα σου άξιζε να μαζευτούν όλα τα μέλη της οικογένειάς σου και να σε ρίξουνε σε κανέναν κροκόδειλο!».

Αμέσως το παιδί έτρεξε και έφερε τον πατέρα του. Τον έβαλε να καθίσει σε ωραία πολυθρόνα, του έβαλε σκαμνί να ακουμπήσει τα πόδια του. Του έβαλε φαγητό μπροστά του, να φάει και να πιει. Έπειτα ο νεαρός ρώτησε τον κύρη του: «Ποιος σε τύφλωσε; Πες μου για να πάρω εκδίκηση για χάρη σου». Ο κύριος Αλήθεια του εξήγησε: «Ο μικρότερος αδελφός μου — εκείνος μου στέρησε το φως». Και διηγήθηκε στον γιόκα του όλα όσα είχε τραβήξει.

Μια και δυο, ο νεαρός ξεκίνησε για να εκδικηθεί για τον γονιό του. Πήρε μαζί του δέκα καρβέλια ψωμί, το ραβδί του, ένα ζευγάρι πέδιλα, ένα ασκί με νερό και το σπαθί του. Ακούστε τώρα τι σκαρφίστηκε: Βρήκε ένα βόδι εξαιρετικά εντυπωσιακό στην όψη. Το πήρε και πήγε στο μέρος όπου βρισκόταν ο γελαδάρης του κυρίου Ψέμα. Ιδού τι του είπε: «Να, πάρε εδώ τα δέκα ψωμιά, χάρισμά σου, και επίσης το ραβδί, το ασκί με το νερό, το σπαθί και τούτο το ζευγάρι τα παπούτσια. Σε αντάλλαγμα, θέλω να μου φυλάξεις αυτό εδώ το βόδι μέχρι να γυρίσω από την πόλη.

Πέρασαν πολλές μέρες, πέρασαν μήνες πολλοί, και όλον τον καιρό το βόδι ήταν στη φύλαξη του γελαδάρη, στα κοπάδια του κυρίου Ψέμα. Μια φορά, ο κύριος Ψέμα πήγε ο ίδιος στα χωράφια για να επιθεωρήσει τα γελάδια του. Εκεί πέρα αντίκρισε το βόδι που ανήκε στον νεαρό — τι ομορφιά ήταν αυτή! Αμέσως ο λεγάμενος έπιασε τον βοσκό του και δεν τον άφηνε σε ησυχία: «Αμάν, δώσε μου το αυτό το βόδι, έχω λαχτάρα μεγάλη να το φάω». Όμως ο γελαδάρης έφερε αντιρρήσεις: «Βρε χρυσέ μου, δεν είναι δικό μου το ζωντανό. Πώς να σου το δώσω;». Παρ' όλα αυτά, ο παλιάνθρωπος επέμενε: «Βρε συ, κοίτα εδώ: όλα μου τα γελάδια τα έχεις στη φύλαξή σου. Πιάσε ένα από αυτά, όποιο να 'ναι, και δώσε το για πληρωμή στον ιδιοκτήτη του ζώου».

Ο νεαρός φυσικά το έμαθε πως ο κύριος Ψέμα είχε ιδιοποιηθεί το βόδι του. Γύρισε λοιπόν στα μέρη όπου ήταν ο γελαδάρης του εν λόγω, και ευθύς του έβαλε τις φωνές: «Βρε συ, πού είναι το βόδι μου; Που 'ναι το; Γιατί δεν το βλέπω εδώ ανάμεσα στα γελάδια σου;». Ο βοσκός προσπάθησε να τον κατευνάσει: «Αμάν, κύριέ μου, όλα τούτα τα ζωντανά είναι στη διάθεσή σου. Να, διάλεξε και πάρε για την αφεντιά σου όποιο θέλεις». Όμως ο νέος είχε έτοιμη την απάντηση: «Τι λες ρε; Υπάρχει κανένα βόδι στον κόσμο που να είναι τόσο πελώριο όσο το δικό μου; Αν το βόδι μου στεκόταν στο

νησάκι του Άμμωνα, στα βόρεια του Δέλτα, η άκρη της ουράς του θα έπεφτε πάνω στα έλη με τα φυτά των παπύρων. Όσο για τα κέρατά του, το ένα τους θα έφτανε στο βουνό της Δύσης και το άλλο στο όρος της Ανατολής. Σου λέω, το παχνί του είναι ολόκληρος ο μέγας Νείλος, και κάθε μέρα γεννάει εξήντα μοσχαρακία».

Ο γελαδάρης ασφαλώς διαμαρτυρήθηκε: «Καλά, είναι δυνατόν να υπάρχει βόδι τόσο μεγάλο όσο αυτό που μου περιγράφεις;». Έτσι το αγόρι τον άδραξε γερά και τον τραβολογούσε στο μέρος όπου βρισκόταν ο κύριος Ψέμα. Με τα πολλά, έφερε τον ίδιο τον κύριο Ψέμα ενώπιον της Εννεάδας των Θεών, για να δικαστεί.

Οι θεοί αποφάνθηκαν ως εξής στον νεαρό: [«Όλα όσα λες] είναι ψέματα. [Πο]τέ μας δεν έχουμε δει κανένα βόδι τόσο τεράστιο όσο αυτό που περιέγραψες». Τότε όμως το αγόρι [αντιγύρισε στις εννέα θεότητες]: «Α μπα; Μήπως τάχα υπάρχει κανένα μαχαίρι τόσο υπερμέγεθες όσο εκείνο που παραστήσατε εσείς; Τέτοιο που η λεπίδα του να αποτελείται από όλον τον χαλκό του όρους Γιαλ, η λαβή του να είναι όλη η ξυλεία των δασών της Κοπτού, θηκάρι του να είναι ο τάφος του θεού, και η λουρίδα του να έχει τα δέρματα όλων των κοπαδιών της Καλ;». Και μετά από αυτά αποκάλυψε στην Εννεάδα: «Κρίνετε ανάμεσα στην Αλήθεια και στο Ψέμα. Εγώ ο ίδιος είμαι ο γιος του κυρίου Αλήθεια. Ήρθα εδώ πέρα για να εκδικηθώ για λογαριασμό του».

Ο κύριος Ψέμα τότε πήρε όρκο στον Φαραώ (ευλογημένο το όνομά του): «Μα τον θεό [Άμμωνα] και μα τη ζωή του πολυχρονεμένου ηγεμόνα μας, αν βρεθεί πουθενά ζωντανός ο κύριος Αλήθεια, ορίστε, εγώ δέχομαι να με τυφλώσετε και στα δυο μου μάτια και να με βάλετε [πορτ]ιέρη στο σπίτι του περι ου ο λόγος». Ύστερα από αυτά, ο νεαρός [οδήγησε ευθύς τους Εννέα Θεούς στον τόπο όπου έμενε ο πατέρας του], και εκεί τον βρήκαν σώο και αβλαβή. Κατά συνέπεια, επιβλήθηκε [αυστηρότατη τιμωρία στον κύριο Ψέμα]. Του επιδαψίλευσαν εκατό βουρδουλιές, ανοίγοντάς του πέντε πληγές. Επιπλέον, τον τύφλωσαν [και από τα δύο μάτια και του όρισαν να κάνει τον θυρωρό] [στο] σπίτι του κυρίου Αλήθεια. Εκείνος [...]

[Με αυτόν τον τρόπο] ο νεαρός πή[ρε εκδίκηση για τον πατέρα τ]ου, και διευθετήθηκε η διένεξη ανάμεσα στον κύριο Αλήθεια και στον κύριο Ψέμα.

4. Αισώπειος μύθος 274 Perry (1 Chambry): Άγαθὰ και κακά.

Το θέμα αυτού του μύθου: Τα ωραία πράγματα δεν μπορεί κανείς να τα πετύχει εύκολα. Αντίθετα, οι αναποδιές χτυπούν αδιακρίτως τον καθένα οποιαδήποτε στιγμή.

Μια φορά και έναν καιρό, τα κακά πήραν στο κυνήγι τα καλά — βλέπετε, τούτα τα τελευταία ήσαν πιο αδύναμα. Τα καλά λοιπόν κατέληξαν να ανεβούν στον ουρανό, και εκεί πάνω ρώτησαν τον Δία: «Καλά, εμείς τώρα με ποιον τρόπο πρέπει να συναναστρεφόμεστε το ανθρώπινο γένος;». Να τι τους απάντησε ο θεός: «Έ πια, κι εσείς μην πηγαίνετε όλα μαζί παρέα. Ένα-ένα να πλησιάζετε τους ανθρώπους, ξεχωριστά». Για αυτόν τον λόγο τα κακά βρίσκουν τους θνητούς αδιάκοπα, το ένα μετά το άλλο: βλέπετε, κατοικούν όλα εδώ γύρω κοντά μας. Απεναντίας, τα καλά μάς έρχονται αργά-αργά, αφού έχουν να κατεβούν όλον τον δρόμο από τον ουρανό.

5. Παροιμίες 9 (κατά το Μασοριτικό κείμενο της εβραϊκής Γραφής).

Η κυρά Σοφία έχτισε τον οίκο της, / σ' επτά στύλους απάνω τον ανόρθωσε.

Το φαγοπότι ετοίμασε, κέρασε το κρασί, / και το τραπέζι το έστρωσε.

Τις δούλες έστειλε έξω, να φωνάξουν / στην πολιτείας τ' αψηλά:

«Όσοι απλοί τω πνεύματι, εισέλθετε!» / Κι όποιοι μυαλό δεν έχουν, τους καλεί:

«Ελάτε να γευτείτε την τροφή μου, / να δοκιμάστε το κρασί που κέρασα.

Την αφροσύνη αφήστε, ζήστε πια, / βαδίστε την οδό τη συνετή».

Άμα πασχίζεις τον κακόβουλο να στρώσεις, / στον φαύλο να προσάψεις την κακία του, τη χλεύη πάνω στο κεφάλι σου τραβάς.

Μην τον ψέγεις τον φαύλο: θα σε σιχαθεί. / Νουθέτει τον σοφό, θα σ' αγαπήσει.

Δίδασκε τον σοφό, για να γενεί σοφότερος. / Ορμήνευε τον δίκαιο, και θ' αποκτήσει γνώση.

Αρχή σοφίας ο φόβος του Κυρίου, / κι η γνώση του Αγίου είναι σύνεση.

Δι' εμού οι μέρες σου πληθύνονται, / χρόνια προστίθενται στη ζωή σου.

Σοφός αν είσαι, θα είσαι για τον εαυτό σου, / κι αν είσαι φαύλος, μόνος σου το βάρος θα σηκώνεις.

Να κι η κυρά Μωρία που τυρβάζεται. / Ανόητη είναι, τίποτε δεν ξέρει.

Στη θύρα κάθετα του σπιτικού της, / θρονιάζεται στην πολιτείας τ' αψηλά,

και τους διαβάτες όλους τους φωνάζει, / την ώρα που πηγαίνουν στις δουλειές τους:

«Όσοι απλοί τω πνεύματι, εισέλθετε!» / Κι όποιοι μυαλό δεν έχουν, τους καλεί:

«Γλυκό είναι το κλεμμένο το πιτό, / και το ψωμί που τρως κρυφά σε νοστιμεύει».

Που να 'ξερε πως είναι εκεί το μέγα σκότος,

κι οι μουσαφίρηδες της στην Κόλαση τα βάθη.

B. Η ανθρωπολογική μυθιστορία του Πρωταγόρα

6. Πλάτων, *Πρωταγόρας* 320c–322d (μετάφρ. Ηλίας Σπυρόπουλος).

Ήταν κάποτε μια εποχή, που υπήρχαν θεοί, αλλά δεν υπήρχαν ζώα καμιάς ράτσας πάνω στη γη. Και όταν ήρθε η ώρα που όρισε και γι' αυτά η μοίρα να 'ρθουν στον κόσμο, τα πλάθουν οι θεοί μέσα στη γη από ένα μείγμα που έκαναν από χώμα και φωτιά και απ' ό,τι μπορεί να ενωθεί με χώμα και φωτιά. Λοιπόν, την ώρα που ήταν να τ' ανεβάσουν στο φως του ήλιου, έδωσαν εντολή στον Προμηθέα και τον Επιμηθέα να τα φροντίσουν και να τους μοιράσουν αξιοσύνες, τέτοιες που να ταιριάζουν στο καθένα τους. Τότε ο Επιμηθέας ζητά από τον Προμηθέα τη χάρη, μόνος του να κάμει τη μοιρασιά: «Κάνω εγώ τη μοιρασιά», του είπε, «κι εσύ έρχεσαι μετά και κάνεις επιθεώρηση». Μ' αυτά τον πείθει, και κάνει αυτός τη μοιρασιά.

Αρχίζει λοιπόν αυτός τη μοιρασιά, και σε μερικά έδινε δύναμη, όχι όμως και γρηγοράδα, ενώ τα πιο αδύνατα τα εφοδίαζε με γρηγοράδα· σ' άλλα έδινε όπλα, για όσα όμως άφηνε χωρίς αρματωσιά σοφιζόταν κάποια άλλη ικανότητα, για να κρατιούνται στη ζωή. Δηλαδή αυτά που τα έκλεισε μέσα σε μικρό σώμα, τους χάριζε γοργά φτερά ή υπόγεια κατοικία· όσα πάλι τα προίκιζε με μεγάλο σώμα, σ' αυτό το ίδιο εμπιστευθήκε να τα διαφεντεύει· και τις άλλες χάρες τις μοίραζε κρατώντας αυτό το δίκαιο μέτρο. Και αν τα σοφιζόταν όλα αυτά, ήταν γιατί είχε την έγνοια μήπως καμιά ράτσα χαθεί από το πρόσωπο της γης. Ύστερα, αφού τα εφοδίασε μ' όσα χρειάζονταν, για να μην αφανίσουν το ένα το άλλο, σοφιζόταν τρόπους να τα προστατέψει από τις αλλαγές του καιρού — που είναι στο χέρι του Δία— ντύνοντάς τα με πυκνό τρίχωμα και χοντρές προβιές, που να μπορούν να τα φυλάζουν από το κρύο, μα μπορούν κι από τη ζέστη· κι όταν ήταν να πάνε για ύπνο, φρόντισε πάλι το καθένα τους να έχει σκεπάσματα ταιριαστά και δοσμένα από τη φύση· και τα παπούτσωσε άλλα με οπλές, άλλα με δέρματα χοντρά και χωρίς αίμα. Νοιάστηκε ακόμη το καθένα τους να βρίσκει διαφορετική τροφή, άλλο χόρτα της γης, άλλο καρπούς δέντρων κι άλλο ρίζες· μάλιστα σε μερικά έδωσε για τροφή τη σάρκα άλλων ζώων· τα 'φερε έτσι, ώστε αυτά τα τελευταία να γεννούν από ένα δυο, τα θύματά τους όμως να γεννοβολούν πολλά μικρά — αυτόν τον τρόπο βρήκε για να σωθεί η ράτσα τους.

Που λες, ο Επιμηθέας βέβαια δεν ήταν και πολύ σοφός· έτσι δεν πήρε είδηση πως ξόδεψε όλες τις χάρες στα άλογα ζώα· του έμενε ωστόσο αφρόντιστη ακόμα η ράτσα των ανθρώπων — και δεν ήξερε τι να κάνει. Την ώρα που εκείνος καθόταν με τα χέρια σταυρωμένα, έρχεται ο Προμηθέας για να επιθεωρήσει τη μοιρασιά. Και βλέπει τα άλλα ζώα εφοδιασμένα με όλα κι όπως τους ταίριαζε, τον άνθρωπο όμως γυμνό και ξυπόλυτο, δίχως σκεπάσματα και αρματωσιά· είχε φτάσει κιόλας η μέρα που όρισε η μοίρα να βγει κι ο άνθρωπος από τη γη στο φως του ήλιου. Τότε, καθώς έζωνε τον Προμηθέα η δυσκολία, ποιον τρόπο να βρει για να κρατηθεί ο άνθρωπος στη ζωή, του ήρθε στο νου να κλέψει του Ηφαίστου και της Αθηνάς την τεχνική γνώση, μαζί και τη φωτιά — γιατί δίχως φωτιά η τέχνη αυτή δεν μπορεί να γίνει κτήμα κανενός ούτε να του σταθεί χρήσιμη — και έτσι την κάνει δώρο στον άνθρωπο. Ο άνθρωπος λοιπόν μ' αυτόν τον τρόπο πήρε στα χέρια του την τέχνη που τον βοηθά για να ζήσει, αλλά του έλειπε η άλλη τέχνη, η πολιτική· γιατί αυτή βρισκόταν δίπλα στον θρόνο του Δία. Όμως ο Προμηθέας δεν είχε πια καιρό να μπει στην ακρόπολη του Δία — ας μην ξεχνάμε ότι ο Δίας είχε φοβερούς καστροφύλακες. Μπήκε όμως κρυφά στο συνεταιρικό εργαστήριο της Αθηνάς και του Ηφαίστου, που μέσα εκεί δούλευαν — με τι μεράκι! — τις τέχνες τους· κλέβει λοιπόν και του Ηφαίστου την τέχνη, που δουλεύει με τη φωτιά, και τις υπόλοιπες τέχνες, που είναι της Αθηνάς, και τις δίνει στον άνθρωπο. Και έτσι ο άνθρωπος απόχτησε εφόδια για να ζήσει, ο Προμηθέας όμως, όπως λεν, εξαιτίας του Επιμηθέα σε λίγο δικάστηκε για κλοπή.

Λοιπόν, μια και ο άνθρωπος πήρε κι αυτός μερίδιο από τον κλήρο των θεών, πρώτα πρώτα αυτός μόνο απ' όλα τα ζωντανά, σαν συγγενής των θεών βέβαια, πίστεψε σε θεούς και άρχισε να χτίζει βωμούς και αγάλματα των θεών· κατόπι, με την αξιοσύνη του γρήγορα σχημάτισε γλώσσα και λέξεις, συνταιριάζοντας τις συλλαβές, και βρήκε και κατοικίες και ρούχα και υποδήματα και στρώματα και τις τροφές που δίνει η γη. Μ' αυτά λοιπόν τα εφόδια οι άνθρωποι τον πρώτο καιρό ζούσαν σκόρπιοι, πολιτείες όμως δεν υπήρχαν. Έτσι τους αφάνιζαν τα θηρία, γιατί σ' όλα τα σημεία ήταν πιο δυνατά απ' αυτούς· κι η βιοτεχνία τους τους βοηθούσε βέβαια σ' ό,τι χρειάζονταν για να βρουν την τροφή τους, όμως δεν μπορούσε να τους σώσει στον πόλεμο με τα θηρία· κι αιτία ήταν που δεν κάτεχαν ακόμη την πολιτική τέχνη, που ένα μέρος της είναι η τέχνη του πολέμου· τότε ένιωσαν την ανάγκη να συγκεντρώνονται και να χτίζουν πολιτείες, για να σωθούν. Όμως, όποτε συγκεντρώνονταν, αδικούσε ο ένας τον άλλο, μια και δεν είχαν την πολιτική τέχνη, κι έτσι πάλι σκορπίζονταν και τους έτρωγαν τα θηρία.

Τότε ο Δίας ανησύχησε μήπως χαθεί η ράτσα μας από το πρόσωπο της γης και στέλνει τον Ερμή να φέρει στους ανθρώπους την αιδώ και τη δικαιοσύνη, για να δημιουργηθούν μονιασμένες πολιτείες και δεσμοί που να δένουν με φιλία τους ανθρώπους. Όμως ρωτά ο Ερμής τον Δία με ποιον τρόπο τέλος πάντων να δώσει στους ανθρώπους την αιδώ και τη δικαιοσύνη: «Με ποιο τρόπο, όπως έχουν μοιραστεί τα επαγγέλματα, έτσι να τις μοιράσω κι αυτές; Ξέρεις πώς έχουν μοιραστεί εκείνα: ένας γιατρός εξυπηρετεί πολύν κόσμο, το ίδιο και οι άλλοι τεχνίτες. Με τον ίδιο τρόπο να βάλω στους ανθρώπους και τη δικαιοσύνη και την αιδώ, ή να τις μοιράσω σ' όλους;». «Σε όλους», είπε ο Δίας, «και ο καθένας να έχει το μερίδιό του· γιατί πώς θα σταθούν πολιτείες, αν —όπως έγινε με τα άλλα επαγγέλματα— λίγοι έχουν μερίδιο απ' αυτές; Και βάλε ένα νόμο με τη σφραγίδα μου: όποιος είναι ανίκανος να κρατήσει το μερίδιό του στην αιδώ και τη δικαιοσύνη, να τον σκοτώνουν, γιατί είναι πανούκλα της πολιτείας».

7. Αισώπειοι μύθοι αιτιολογικού τύπου.

– 100 Perry (102 Hausrath, 124 Chambry): Ζεύς, Προμηθέας, Αθηνά και Μώμος.

Μια φορά βάλθηκαν να συναγωνιστούν στη δημιουργία ο Δίας, ο Προμηθέας και η Αθηνά. Ο πρώτος έπλασε ταύρο, ο δεύτερος άνθρωπο, και η Αθηνά έφτιαξε ένα σπίτι. Ύστερα διάλεξαν για κριτή του αγώνα τον Μώμο. Αυτός όμως στραβοκοίταζε τα δημιουργήματα με κακία και άρχισε να τους βρίσκει ψεγάδια. Για τον Δία δήλωσε πως έκανε μεγάλο λάθος που δεν τοποθέτησε τα μάτια του ταύρου πάνω στα κέρατά του, για να βλέπει το ζώο που χτυπάει. Τον Προμηθέα, πάλι, τον μέμφθηκε που δεν κρέμασε την ψυχή του ανθρώπου απέξω από το σώμα του, έτσι ώστε να μη μπορούν οι αχρείοι να ξεγελούν τον κόσμο — θα έπρεπε, διάτανε, να είναι προφανές τι κουβαλάει μέσα στο μυαλό του ο καθένας. Τέλος, για να τριτώσει το κακό, ο βρομόστομος ισχυρίστηκε πως η Αθηνά έπρεπε να έχει εφοδιάσει το σπίτι με ρόδες από κάτω, ώστε αν κανείς βρεθεί να γειτονεύει με κανένα στραβόξυλο, να μπορεί εύκολα να αλλάξει μέρος. Τότε πια ο Δίας αγανάκτησε με την τόση κακοήθεια του Μώμου και τον πέταξε έξω από τον Όλυμπο.

– 102 Perry (104 Hausrath, 109 Chambry): Έρμης και γη.

Όταν ο Δίας έπλασε τον άνδρα και τη γυναίκα, έδωσε εντολή στον Ερμή να τους οδηγήσει κάτω στη γη και να τους υποδείξει πού να σκάσουν και να φτιάξουν σπηλιά για να μείνουν. Ο Ερμής πήγε ευθύς να εκτελέσει τις εντολές· όμως η γη τού έφερνε εμπόδια στην αρχή. Τελικά ο θεός την εξανάγκασε να δεχτεί, λέγοντάς της πως ήταν διαταγή του Δία. Εκείνη πάντως παρατήρησε: «Βρε δεν πα να σκάβουν όσο θέλουν! Όλο το χώμα που θα ανασκάβουν, θα δεις που θα μου το γυρίσουν πίσω με κλάματα και στεναγμούς».

– 103 Perry (105 Hausrath, 111 Chambry): Έρμης και τεχνίται.

Μια φορά και έναν καιρό ο Δίας έδωσε διαταγή στον Ερμή να περιχύσει όλους τους μαστόρους με το φάρμακο της ψευτιάς. Ο Ερμής λοιπόν κοπάνισε τα υλικά για το φάρμακο· κατασκεύασε μάλιστα και έναν μετρητή, και έτσι έχυσε ίση ποσότητα φαρμάκου σε κάθε τεχνίτη. Στο τέλος τού είχε απομείνει μόνο ο τσαγκάρης, και εντούτοις υπήρχε ακόμη μεγάλη ποσότητα φαρμάκου αχρησιμοποίητη. Έτσι, ο Ερμής σήκωσε ολόκληρο το γουδί και έχυσε μονοκοπανιά το φάρμακο από εκεί μέσα καταπάνω στον τσαγκάρη. Από τότε παρατηρείται το φαινόμενο να λένε ψέματα όλοι οι μαστόροι — και από όλους πιο πολύ οι τσαγκάρηδες.

– 105 Perry (107 Hausrath, 139 Chambry): Ίππος, βοδός, κών και άνθρωπος.

Τον καιρό εκείνο τον παλιό, όταν ο Δίας πρωτοέδωσε ζωή στον άνθρωπο, τον έφτιαξε έτσι που να ζει λίγα μόνο χρόνια. Ο άνθρωπος όμως ήξερε να χρησιμοποιήσει την εξυπνάδα του: έτσι, πάνω που έμπαινε ο χειμώνας, έπιασε και κατασκεύασε σπίτι για λογαριασμό του, και εκεί μέσα μπήκε να κατοικήσει. Μια φορά έπεσε φοβερή παγωνιά και ο ουρανός έβρεχε δυνατά. Το άλογο λοιπόν δεν

μπορούσε πια να αντέξει τον καιρό· γι' αυτό έτρεξε καλπάζοντας στον άνθρωπο και τον εκλιπαρούσε να του προσφέρει στέγη. Ο άνθρωπος τότε δήλωσε πως θα το δεχτεί μέσα μόνο υπό την προϋπόθεση ότι το άλογο θα του προσφέρει ένα μέρος από τα χρόνια της ίδιας της ζωής του. Το ζώο τού τα παραχώρησε μετά χαράς. Μετά από λίγο κατέφτασε και το βόδι, που δεν κατάφερε ούτε και αυτό να υποφέρει τον βρομόκαιρο. Πάλι τον ίδιο όρο τού έθεσε ο άνθρωπος: δεν θα το άφηνε να περάσει μέσα παρά μόνο εφόσον το ζώο τού παραχωρούσε ορισμένο αριθμό από τα χρόνια του βίου του. Τι να κάνει το καματερό, έδωσε και αυτό το μερίδιό του και δέχτηκε το καλωσόρισμα. Στο τέλος, να σου που εμφανίστηκε και ο σκύλος, ξεπαγιασμένος από το κρύο. Για να μην τα πολυλογούμε, παρέδωσε και αυτός με τη σειρά του μέρος από τον χρόνο της ζωής του και βρήκε στέγη.

Έτσι λοιπόν κατέληξε ο ανθρώπινος βίος να γίνει όπως τον ξέρουμε: Όσο οι άνθρωποι ζουν τα χρόνια που τους όρισε ο Δίας, είναι καλοί και αφεγάδιαστοι. Μετά, όταν περάσουν στα χρόνια του αλόγου, γίνονται αλαζονικοί και ακατάδεχτοι. Στη συνέχεια, φτάνοντας στα χρόνια του βοδιού, τραβάνε μεγάλους κόπους. Τέλος, όσοι διατρέχουν και τα χρόνια του σκύλου, γίνονται εριστικοί και όλο γαυγίζουν από τη γκρίνια.

– 108 Perry (110 Hausrath, 120 Chambry): Ζεὺς καὶ ἄνθρωποι.

Τον παλιό καιρό, όταν ο Δίας πρωτοέπλασε τους ανθρώπους, έδωσε εντολή στον Ερμή να χύσει το μυαλό μέσα στα κορμιά τους. Ο Ερμής τότε έφτιαξε έναν μετρητή και με αυτόν έριχνε ίση ποσότητα μυαλού μέσα στον καθένα μας. Κοιτάζτε λοιπόν τι συνέβη: Όσοι ήσαν μικρόσωμοι, γέμισαν με τη μετρημένη αυτή ποσότητα, και έτσι βγήκαν μυαλωμένοι. Αντίθετα, σε όσους ήσαν πολύ ψηλοί, το υγρό δεν επαρκούσε για όλο το σώμα τους — τι λέω, ούτε καν μέχρι τα γόνατα δεν τους έφτασε. Και έτσι αυτοί μάς προέκυψαν οι πιο άμυαλοι.

– 109 Perry (111 Hausrath, 118 Chambry): Ζεὺς καὶ αἰσχὺνη.

Τον καιρό εκείνο, όταν ο Δίας έπλασε τους ανθρώπους, τοποθέτησε μέσα τους ευθύς εξαρχής όλες τις ψυχικές καταστάσεις εκτός από την ντροπή — τούτη ήταν η μόνη που ξέχασε. Γι' αυτό μετά βρέθηκε σε αμηχανία και δεν ήξερε από πού να την εισαγάγει και αυτήν στον άνθρωπο. Με τα πολλά, της υπέδειξε να μπει μέσα από την τρύπα του πισινού. Στην αρχή η ντροπή έγινε έξω φρενών, θεωρώντας κάτι τέτοιο σαν προσβολή, και αρνούσαν κατηγορηματικά. Όμως ο Δίας την πίεζε επίμονα, και έτσι στο τέλος η ντροπή δήλωσε: «Καλά λοιπόν, θα μπω από εκεί μέσα, αλλά με έναν όρο: Αν οτιδήποτε άλλο εισχωρήσει από την ίδια δίοδο ύστερα από μένα, εγώ αμέσως θα βγω έξω και θα φύγω». Για αυτόν τον λόγο, λοιπόν, συμβαίνει έκτοτε όλοι οι κίναϊδοι να είναι ξεδιάντροποι.

– 240 Perry (228 Hausrath, 322 Chambry): Προμηθεὺς καὶ ἄνθρωποι.

Μια φορά και έναν καιρό ο Προμηθέας, κατ' εντολή του Δία, δημιούργησε τους ανθρώπους και τα ζώα. Εκ των υστέρων, ο Δίας διαπίστωσε ότι τα άλογα ζώα είχαν βγει πολύ περισσότερα. Γι' αυτό διέταξε τον Τιτάνα να ξεπαστρέψει μερικά θηρία και να μεταπλάσει το υλικό τους σε ανθρώπους. Ο Προμηθέας υπάκουσε στη διαταγή. Κοιτάζτε ποιο ήταν το αποτέλεσμα: Όσοι κατασκευάστηκαν από αυτά τα πλάσματα, έχουν ανθρώπινη μορφή, αλλά η ψυχή τους είναι ψυχή θηρίου.

– 259 Perry (292 Hausrath, 210 Chambry): Λέων, Προμηθεὺς καὶ ἐλέφας.

Πολλές φορές το λιοντάρι κάκιζε τον Προμηθέα για τον τρόπο που το έφτιαξε. Εντάξει, το έπλασε μεγάλο και ωραίο, εξόπλισε με δοντάρια τα σαγόνια του και δυνάμωσε τα ποδάρια του με φοβερά νύχια, και εν γένει το έκανε πολύ πιο δυνατό από όλα τα άλλα πλάσματα. «Μα να είμαι τέτοιο θηρίο», διαμαρτυρόταν ο λέοντας, «και να σκιάζομαι τα κοκόρια; Τι πράγματα είναι αυτά;». Όμως ο Προμηθέας δεν συμφωνούσε: «Άδικα με κατηγορείς, τι σου φταίω εγώ; Όσα πλεονεκτήματα μπορούσα να διαμορφώσω από τη μεριά μου, όλα δικά σου είναι. Η ψυχή σου είναι που έχει το αδύνατο σημείο, τούτο το ένα και μοναδικό που λες». Παρ' όλα αυτά, το λιοντάρι εξακολουθούσε να κλαίει τη μοίρα του και να ελεεινολογεί τη φοβία του, τόσο που τελικά του ήρθε να τερματίσει τη ζωή του.

Καθώς λοιπόν γυρόφερνε αυτήν την απόφαση στο μυαλό του, έτυχε να πέσει πάνω στον ελέφαντα. Στάθηκε τότε λίγο για να τον χαιρετίσει, και έπιασαν την κουβέντα. Το λιοντάρι παρατήρησε ότι ο ελέφαντας συνέχεια κουνούσε τα αυτιά του πάνω κάτω. Γι' αυτό τον ρώτησε: «Δεν μου λες, σου συμβαίνει τίποτε; Τι κακό είναι αυτό, να μην αφήνεις ήσυχα τα αυτιά σου ούτε στιγμή;». Πάνω στην ώρα, όπως το έφερε η τύχη, φάνηκε ένα κουνούπι και βάλθηκε να πετάει γύρω-γύρω από τον ελέφαντα. Αμέσως τότε εκείνος ξέσπασε σε κραυγές: «Να, το βλέπεις, το βλέπεις τούτο εδώ το παλιόπραμα που ζουζουνίζει, μια σταλιά πλάσμα; Ε λοιπόν, αν αυτό πάει και χωθεί μέσα στον ακουστικό μου πόρο, είμαι χαμένος!». Ύστερα από αυτά, το λιοντάρι συλλογίστηκε: «Καλά, τι βλάκας που ήμουν να πέσω έτσι του θανατά δίχως λόγο! Μια χαρά θερίο είμαι, και οπωσδήποτε σε πολύ ευτυχέστερη μοίρα από τον ελέφαντα — τουλάχιστον όσο ξεπερνάει ο πετεινός το κουνούπι».

– **309 Perry (Βάβριος, *Μυθίαμβος* 57): *Ερμῶ ἄμαξα καὶ Ἀραβες.***

Μια φορά και έναν καιρό, ο Ερμῆς πήρε αμάξι και το φόρτωσε με κάθε λογής ψευτιές, κάμποσες απάτες και όλων των ειδῶν τις πονηριές. Ἐπειτα ξεκίνησε να περιοδεύει με αυτό ανά την οικουμένη. Πήγαινε από τόπο σε τόπο, περνούσε από τη μια φυλή στην ἄλλη, και σε κάθε λαό μοίραζε και από ένα μικρό κομμάτι τηςπραμάτειάς του. Ἐτσι ἔφτασε σε κάποια στιγμή και στα μέρη της Αραπίας. Ἐλα ὅμως που, καθώς διέσχιζε εκείνη τη χώρα, του συνέβη ατύχημα, καταπῶς λένε. Συγκεκριμένα, το αμάξι του τσακίστηκε και ακινητοποιήθηκε επί τόπου. Αδύνατον να σαλέψει πλέον. Τι ἔκαναν τότε οι ιθαγενείς, ξέρετε; Ἐπεσαν αμέσως πάνω στο ὄχημα και το ἄδειασαν στο πι και φι· λεηλάτησαν στην κυριολεξία το φορτίο του, λες και ἐπρόκειτο για ανεκτίμητα εμπορεύματα κανενός μεγαλοεισαγωγέα. Ούτε δράμι δεν ἄφησαν, ἔστω για δείγμα. Ἐστερα από αυτό, ο Ερμῆς δεν μπόρεσε πια να προχωρήσει σε κανέναν ἄλλον πληθυσμό, παρ' ὅλο που εἶχε πολλούς ἀκόμη στον δρόμο του.

Και ποιο ἦταν το ἀποτέλεσμα; Μα φυσικά ὅλοι οι Αραπάδες ἔγιναν ἔκτοτε ψευταράδες και απατεῶνες πρώτης. Ακούστε τι σας λέω, ἔχω προσωπική πείρα ἀπὸ δαύτους. Την ἀλήθεια δεν την βάζουνε ποτέ στο στόμα τους — ούτε καν μία λεξούλα της, για δοκιμή.

– **311 Perry (πεζές παραφράσεις των μυθιάμβων του Βαβρίου 155): *Ζεύς, ζῶα καὶ ἄνθρωποι.***

Ἰδού το δίδαγμα του ἀκόλουθου μύθου: Ὅλοι μας ἔχουμε προικιστεί ἀπὸ τον θεό με το χάρισμα της λογικής. Μερικοί ὅμως δεν ἔχουν συνειδητοποιήσει πόσο σπουδαίο δῶρο εἶναι αυτό. Αντίθετα, καταντούν να ζηλεύουν τα ἄλογα κτήνη, που δεν διαθέτουν ούτε αισθήματα ούτε σκέψη.

Καταπῶς αναφέρει η παράδοση, μια φορά και έναν καιρό ο θεός ἔπλασε τα ζῶα και τους μοίρασε τα διάφορα χαρίσματα: ἄλλο το προίκισε με δύναμη σωματική, ἄλλο με γρηγοράδα στο τρέξιμο, ἄλλο με φτερά για να πετάει, και πάει λέγοντας. Μονάχα ο ἄνθρωπος ἀπέμεινε γυμνός και στερημένος. Γι' αυτό ὑψωσε το ἀνάστημά του ἐνώπιον του Δημιουργοῦ και διαμαρτυρήθηκε: «Τι πράγματα εἶναι αυτά; Εμένα μονάχα, ἀπὸ ὅλα τα πλάσματα, βρήκες να με παρατήσεις δίχως κανένα χάρισμα;». Ακούστε ὅμως τι του ἀποκρίθηκε ο Δίας: «Ἐσὺ, καλέ μου, ἀξιώθηκες να κερδίσεις το σπουδαιότερο ἀπὸ ὅλα τα πλεονεκτήματα — απλῶς δεν το ἔχεις συνειδητοποιήσει ἀκόμη. Τι ἐννοῶ; Πήρες και κατέχεις τη λογική, τη σπιρτάδα του νου, που η χάρη της απλώνεται παντού, στον κόσμο των θεῶν και των ἀνθρώπων. Αυτή εἶναι η δύναμη που ξεπερνά ὅλες τις δυνάμεις. Ποιος γοργοπόδαρος θα παραβγει με τη δική της γρηγοράδα;». Τότε ο ἄνθρωπος κατάλαβε πόσο ἀνεκτίμητο δῶρο εἶχε λάβει. Προσκύνησε λοιπὸν και ἔφυγε, γεμίζοντας τον θεό με ευχαριστίες.

– **383 Perry (*Βίος Αἰσώπου* 94): *Δύο ὁδοί.***

Μια φορά και έναν καιρό, ο Προμηθεὺς πήρε ἐντολή ἀπὸ τον Δία, και σύμφωνα με αὐτὴν ἔθεσε ὑπόψη των ἀνθρώπων δύο δρόμους. Ο ἕνας ἀπὸ αὐτούς ἦταν ο δρόμος της ἐλευθερίας, ο ἄλλος της δουλείας. Ακούστε τώρα τι λογῆς μορφή εἶχαν. Ο πρώτος, η πορεία της ἐλευθερίας δηλαδή, ἔτσι ὅπως την ἔπλασε ο Τιτάνας, ἦταν στο ξεκίνημα μονοπάτι τραχύ και δύσβατο: γεμάτο ἀπότομους γκρεμούς, ὅλο ξεραῖλα, δίχως στάλα νεράκι, σπαρμένο ολόκληρο με γαιδουράγκαθα, ὅλα τα κακά τα εἶχε — κάθε βήμα πάνω του και κίνδυνος. Ἄμα τα περνούσες ὅμως ὅλα τούτα, στο τέλος σε ἔβγαζε σε ἴσιωμα και πεδιάδα, με ωραίες ἀλέες για να κάνεις περίπατο, και ἀφθονα νερά, και γύρω-γύρω ὅλο δασάκια και δέντρα φορτωμένα καρπούς. Ἐτσι ὅλες οι κακουχίες της ἀρχῆς ἔδιναν τη θέση τους ἐντέλει σε ἀναψυχή και ξεκούραση. Τέτοια τύχη περιμένει ὅσους διαλέγουν να ἀναπνέουν τον ἀέρα της ἐλευθερίας. Δείτε τώρα τον ἀντίθετο δρόμο, της δουλείας, πῶς τον ἔφτιαξε ο Προμηθεὺς. Τούτος στο ἔμπα του ἔχει ἴσιωμα πεδινό, γεμάτο ἀνθισμένα λουλουδάκια, σκέτο πανόραμα ομορφιάς και χάρμα οφθαλμῶν, ὅλα εἰδυλιακά, να κάθεται και να τα ἀπολαμβάνεις στο ἔπακρο. Με τα πολλά, ὠστόσο, καταλήγει σε δύσβατες κακοτοπιές, ὅλο γκρεμούς και κοτρώνες.

– **430 Perry (Θεμιστιος, *Λόγος* 32, σελ. 434 Dindorf): *Ἀνθρώπων πλάσις.***

Να ἕνας ἀκόμη μύθος, που τον διηγείται πάλι (ποιος ἄλλος;) ο Αἰσώπος. Μια φορά και έναν καιρό, ο Προμηθεὺς κάθισε και ἔπλασε τον ἄνθρωπο ἀπὸ πηλό, ὅπως ξέρουμε. Πλην ὅμως αὐτόν τον πηλό δεν τον ἔβρεξε με κανονικό νερό ἀλλὰ με δάκρυα. Συνεπῶς, δεν ἔχει κανένα νόημα να πασχίζουμε να καταργήσουμε το κλάμα. Τούτο εἶναι πρακτικά ἀδύνατον, ὅπως καταλαβαίνετε. Τι μπορούμε λοιπὸν να κάνουμε, τι περνάει ἀπὸ το χέρι μας; Μόνο να του κόψουμε τη φόρα κάπως, να το καταπραῦνουμε· να το νανουρίζουμε ὅσο μπορούμε, ἴσαμε να ἀποκοιμηθεῖ, και να το ὀρμηνεύουμε με νουθεσίες. Τέτοιου εἴδους θεραπεία την δέχονται τα δάκρυα μετὰ χαράς.

– **431 Perry (Καλλίμαχος, *Ἰαμβος* 2, ἀπ. 192 Pfeiffer): *Ἀνθρώπων πολυλαλία.***

Τον καιρό ἐκεῖνο τον παλιό, ὅλα τα πλάσματα εἶχαν φωνή και ἑναρθρο λόγο: τα πουλιά, τα ψάρια μες στη θάλασσα, τα τετράποδα θηρία της ξηράς, ὅλα τους μιλούσαν ἀκριβῶς ὅπως και τα πλάσματα του Προμηθεά, οι ἄνθρωποι οι καμωμένοι ἀπὸ πηλό. Ἐτσι ὁμορφα κυλούσαν τα πράγματα. Ἐλα ὅμως που

σε κάποια στιγμή τα ζώα άρχισαν να προβάλλουν απαιτήσεις. Σηκώθηκε ο κύκνος και πήγε με επίσημη αποστολή στους θεούς, σαν πληρεξούσιος πρεσβευτής. Και ξέρετε τι τους γύρευε; Να καταργηθούν τα γηραιά για όλα τα ζώα. Σαν να μην έφτανε αυτό, βγήκε και η αναθεματισμένη η αλεπού, και τι είχε το θράσος να δηλώσει; Ότι ο Δίας (άκουσον άκουσον) είναι αυθαίρετος και δεν κυβερνάει με δικαιοσύνη. Καμία σχέση δεν έχει η βασιλεία του με τη χρυσή εποχή του Κρόνου ή με τους ακόμη προγενέστερους καιρούς. Αχ, τι ωραία που περνούσαμε τότε!

Ο Δίας, βέβαια, είναι πανάγαθος και υπόδειγμα δικαιοσύνης, όλοι το γνωρίζουμε. Σε εκείνη την περίπτωση όμως δεν ήταν τόσο δίκαιο το φερμάκι που έβγαλε, για να λέμε την αλήθεια. Έκοψε τη μιλιά από όλα τα ζώα, και μετά έπιασε και διοχέτευσε τις ποικίλες ντοπιολαλιές τους στο γένος των ανθρώπων: λες και ήμασταν εμείς ορφανοί από λόγια, λες και δεν διαθέταμε γλώσσα με το παραπάνω, τόσο που να μπορούμε να κόψουμε κιόλας από δαύτην και να προσφέρουμε στις άλλες ράτσες.

Τα αποτελέσματα τα βλέπετε: Ο φίλος μας ο Εύδημος, ας πούμε, πήρε την αγριοφωνάρα του σκύλου και όλο γαυγίζει. Ο Φίλτωνας πάλι προικίστηκε με το λάλημα του γάιδου. Οι ρήτορές μας, φυσικά, ξεφωνίζουν σαν τα παπαγαλάκια. Και όσο για τους τραγωδούς μας, αυτοί πια έχουν τόση φωνή όση και τα ψάρια μες στη θάλασσα: γράψτε μου άμα την ακούσετε. Έκτοτε, αγαπητέ μου Ανδρόνικε, και εξ αφορμής αυτών των γεγονότων, η ανθρωπότητα απαρτίζεται ολοσχερώς από γλωσσοκοπάνες και πολυλογάδες. Σκέτη Βαβέλ καταντήσαμε.

Αυτήν την ιστορία την διηγήθηκε μια φορά ο Αίσωπος, ο παραμυθάς από τις Σάρδεις. Ξέρεις, είχε βρεθεί τότε στους Δελφούς και βάλθηκε να αραδιάζει τα παραμύθια του εκεί πέρα. Όμως οι ντόπιοι, τρομάρα τους, του επιφύλαξαν άθλια υποδοχή.

– **444 Perry (Ιμέριος, Μελέται 10.6, σελ. 22–23 Dübner = Φώτιος, Βιβλιοθήκη 243, 368a 20–40): "Ερωσ εν ανθρώποις.**

Άκου τώρα έναν μύθο. Μια φορά και έναν καιρό, ο Δίας έπλασε τους ανθρώπους και τους εφοδίασε εξαρχής με όλα τα γνωρίσματα που τους στολίζουν και σήμερα. Όλα εκτός από ένα, για να ακριβολογούμε. Βλέπετε, ο Έρωτας δεν είχε μπει ακόμη να κατοικήσει στις ψυχές τους. Εκείνον τον καιρό ο θεός αυτός πετούσε ακόμη στα ύψη με τις φτερούγες του: φώλιαζε στις αγκάλες του ουρανού και χτυπούσε μόνο τις άλλες θεότητες με τα βέλη του. Όμως τον Δία τον έπιασε φόβος μην τυχόν εκλείψει το ανθρώπινο γένος, το πιο όμορφο από όλα του τα δημιουργήματα. Έστειλε λοιπόν τον Έρωτα κάτω στη γη, για να γίνει αυτός φύλακας και συντηρητής της ανθρωπότητας. Έτσι ανέλαβε ο περί ου ο λόγος επίσημα τη διοίκηση του συγκεκριμένου τομέα, με εντολή άνωθεν.

Ο Έρωτας, που λέτε, καταπάστηκε με τα καθήκοντά του. Πλην όμως εξαρχής δεν ενέκρινε το σχέδιο να εισέλθει και να διαβιώσει μέσα στις ψυχές όλων των ανθρώπων. Τι δηλαδή, να εγκαθιδρύσει τον ναό του παντού και όπου να 'ναι, αδιακρίτως, δίχως να λάβει υπόψη τον χαρακτήρα κάθε ανθρώπου — αν είναι, ας πούμε, νεοφώτιστος στα μυστήρια ή παντελώς αμήτορας; Ούτε συζήτηση. Τι αποφάσισε λοιπόν; Τις ψυχές των πολλών και πληβείων, του λαουτζίκου που πάει όλος μαζί σαν το κοπάδι, τις παρέδωσε στους χύδην Έρωτες για να τις βοσκούν και να τις επιβλέπουν — εννοώ αυτούς τους έρωτες του συρμού, που τους έχουν γεννοβολήσει οι Νύμφες. Ο ίδιος, αντίθετα, διάλεξε με προσοχή και μπήκε μόνο στα εκλεκτά πνεύματα, τα θεϊκά και ουράνια. Σε αυτά μονάχα εμπνέει την έκσταση την ερωτική, τη μέθη της αληθινής αγάπης, και τοιουτοτρόπως έχει ευεργετήσει πολλαπλά τη φυλή των ανθρώπων.

Συμπέρασμα: Αν δεις κανέναν φουκαρά αργόστροφο από φυσικού του, τέτοιο που δύσκολα παίρνει μπρος στις προσωπικές του σχέσεις, τότε να ξέρεις: αυτός δεν πήρε μερίδιο από τα δώρα εκείνου του Έρωτα, του αυθεντικού. Απεναντίας, άμα ο άνθρωπος είναι ξύπνιος, σπέρτο σκέτο, ζεστός χαρακτήρας και θερμόαιμος — κοντολογίς, άμα τον βλέπεις και αναπηδάει σαν τη σπίθα της φωτιάς μπρος στην προοπτική του ερωτικού πάθους, τότε δεν χωράει αμφιβολία: τούτος είναι ένας από τους εκλεκτούς, καλεσμένους και σύντροφους του γνήσιου και ιδανικού Έρωτα.

– **462 Perry (Πλούταρχος, Παραμυθητικός προς Απολλώνιον 111f–112b): Πένθος γέρας.**

Κάποτε, λέει η ιστορία, η καημένη η βασίλισσα Αρσινόη έκλαιγε τον μικρό τον γιο της, που είχε πεθάνει. Τότε πήγε και παρουσιάστηκε ενώπιόν της ένας από τους διανοούμενους της εποχής εκείνης. Αυτός της διηγήθηκε τον ακόλουθο μύθο:

Μια φορά και έναν καιρό, ο Δίας μοίραζε προνόμια στις διάφορες θεότητες. Το Πένθος, ωστόσο, έτυχε να μην είναι παρόν στην περίπτωση εκείνη. Μόνο αργότερα κατέφτασε του λόγου του και γύρευε, φυσικά, να του παραχωρήσουν και αυτοunu κανένα δωράκι. Όμως έως τότε όλες οι άλλες τιμές είχαν διασπαθιστεί από δώ κι από κει. Καμία δεν απέμενε πια, είχαν όλες εξαντληθεί για να ικανοποιηθούν οι υπόλοιποι θεοί, και συνεπώς ο Δίας δεν ήξερε τι να κάνει. Εντέλει, σκέφτηκε και απένειμε στον καθυστερημένο το μοναδικό προνόμιο που υπολείπεται στο τέλος-τέλος για τους πεθαμένους: και τούτο είναι η θλίψη και τα δάκρυα και τα συναφή. Και βέβαια, το Πένθος λειτουργεί

και αυτό όπως όλοι οι άλλοι θεοί. Ξέρεις τώρα: Άμα τους τιμάς δεόντως, σου δείχνουν και εκείνοι την αγάπη τους και δεν σε εγκαταλείπουν ποτέ. Το ίδιο και το Πένθος.

«Επομένως, κυρά μου», κατέληξε ο στοχαστής, «αν δεν του δώσεις καμία σημασία, δεν πρόκειται του λόγου του να σε πλησιάσει. Αν όμως το έχεις έγνοια και του προσφέρεις ανελλιπώς όλες τις τιμές που του ανήκουν, κλάματα και μοιρολόγια και τέτοια, τότε θα σε βάλει κατευθείαν στην καρδιά του. Και φυσικά θα το φροντίσει, ώστε να έχεις πάντοτε κάποια ευκαιρία για να το λατρεύεις και να το διακονείς συνέχεια».

Γ. Ο Θεούθ και ο μύθος της γραφής

8. Πλάτων, *Φαίδρος* 274c–275b (μετάφρ. Ιωάννης Θεοδωρακόπουλος).

Άκουσα λοιπόν, πως γύρω εκεί στη Ναύκρατιν, στην Αίγυπτο, υπάρχει ένας από τους παλιούς θεούς του τόπου· αυτού είναι και το ιερό πουλί που το λένε Ίβι. Και του ίδιου του θεού το όνομα είναι Θεούθ. Κι αυτός πρώτος βρήκε και τον αριθμό και την αριθμηση και τη γεωμετρία και την αστρονομία, ακόμα και το παιχνίδι με τους πεσσούς και το παιχνίδι με τους κύβους και ακόμα και τα γράμματα. Και τον καιρό εκείνο ήταν βασιλιάς σ' όλη την Αίγυπτο ο Θαμούς κι έμενε στη μεγάλη πόλη του επάνω τόπου, που οι Έλληνες την ονομάζουν Αιγυπτιακές Θήβες, και το θεό τον ονομάζουν Άμμωνα· σ' αυτόν ήλθε ο Θεούθ κι έδειξε τις τέχνες του και είπε, ότι πρέπει να διαδοθούν στους άλλους Αιγύπτιους. Κι ο βασιλιάς ρώτησε, ποια ωφέλεια έχει κανείς από την καθεμιά. Κι ενώ εκείνος τα εξηγούσε, ο βασιλιάς ό,τι νόμιζε πως το έλεγε καλά, ό,τι νόμιζε πως το έλεγε άσχημα, το ένα το έψεγε, το άλλο το επαινούσε.

Πολλά λοιπόν για την κάθε τέχνη χωριστά καλά και κακά λένε πως ο Θαμούς είπε στο Θεούθ, και θα πολυλογούσαμε, αν τα λέγαμε ένα-ένα. Και όταν ήρθανε στα γράμματα: «Τούτο δα το μάθημα, βασιλιά μου», είπεν ο Θεούθ, «θα κάμη τους Αιγύπτιους πιο σοφούς, και το μνημονικό τους πιο καλό, γιατί για τη μνήμη και για τη σοφία βρέθηκε το φάρμακο». Ο βασιλιάς όμως είπε: «Πολύτεχνε Θεούθ, άλλος έχει τη δύναμη να γεννάη τις τέχνες, κι άλλος πάλι να κρίνη πόσο θε να βλάψουν και θε να ωφελήσουν εκείνους που μέλλουν να τις μεταχειρισθούν. Και συ τώρα, σαν πατέρας των γραμμάτων, από εύνοια είπες το αντίθετο απ' εκείνο που αυτά μπορούν. Γιατί τα γράμματα στις ψυχές εκείνων που θα τα μάθουν, θα φέρουν λησμονιά, μια και αυτοί θα παραμελήσουν τη μνήμη τους, γιατί από εμπιστοσύνη στη γραφή θα φέρνουν τα πράγματα στη μνήμη τους απ' έξω με ξένα σημάδια, όχι από μέσα από τον εαυτό τους τον ίδιο. Ωστε δεν ευρήκες το φάρμακο για τη μνήμη την ίδια, αλλά για το να ξαναφέρνης κάτι στη θύμηση. Κι από τη σοφία δίνεις στους μαθητές σου μια δόκηση, κι όχι την αλήθεια· γιατί έχοντας πολλά ακούσει χωρίς να τα διδαχθούνε θά 'χουν τη γνώμη πως ξέρουνε πολλά, ενώ είναι ανίδεοι στα πιο πολλά και φορτικοί στη συντροφιά τους, και θα έχουν γίνει αντίς σοφοί δοκησίσοφοι.

9. Ο Σέτνε Χαεμουάσετ και το μαγικό βιβλίο (P. Cairo 30646, αρχές 3ου αι. π.Χ.).

Ο Νανεφερκαφθά, ο αγαπημένος μου άντρας, άλλη ασχολία δεν είχε στον κόσμο παρά να κάνει περίπατο στον λόφο της Μέμφιδας και να διαβάσει εκεί τα γραμμένα πάνω στους τάφους των φαραώ, καθώς και τις στήλες των γραφέων στη σχολή του ναού, και γενικά όλα τα γραψίματα πάνω [στα άλλα μνημεία]. Αφάνταστα [μεγάλος ήταν ο πόθος του] για τα γραπτά.

Μια φορά, που λές, ήταν η πανήγυρις του θεού Φθα, με τη λιτανεία, και ο Νανεφερκαφθά πήγε στον ναό να προσκυνήσει. Κατόπιν, όπως ήρθαν τα πράγματα, πήρε τη λιτανεία από πίσω και διάβαζε

τις επιγραφές πάνω στα τεμένη των θεών. [Τότε ένας] γέροντας [ιερέας] τού [έριξε ένα βλέμμα] και έβαλε τα γέλια. Ο Νανεφερκαφθά τον ρώτησε: «Τι γελάς μαζί μου, μωρέ;». Αποκρίθηκε εκείνος: «Δεν γελάω με σένα. Μόνο το βρίσκω αστείο που διαβάζεις με τόση προσήλωση κάτι γραψίματα που δεν έχουν [καμία απολύτως αξία]. Θέλεις να διαβάσεις γραφές που να αξίζουν τον κόπο; Έλα να σε πάω στο μέρος όπου βρίσκεται εκείνος ο πάπυρος, που τον έγραψε ο Θευθ με το ίδιο του το χέρι, όταν κατέβηκε εδώ κάτω ακολουθώντας τους θεούς. Δύο ξόρκια είναι γραμμένα πάνω του. Αν [διαβάσεις δυνατά το πρώτο από αυτά, θα] μαγέψεις τον ουρανό, τη γη, τον κάτω κόσμο, τα όρη και τις θάλασσες. Θα καταλαβαίνεις όσα λένε όλα τα πετεινά του ουρανού και τα ερπετά επί γης. Θα θωρείς τα ψάρια στον βυθό, κι ας βρίσκονται κάτω από [εικοσιένα κύβιτα νερό]. Και άμα διαβάσεις και το δεύτερο ξόρκι, όπου και να είσαι, είτε στο βασίλειο των νεκρών είτε μέσα στο γήινο σαρκίο σου, θα βλέπεις τον Ρα να φανερώνεται ψηλά στον ουρανό μαζί με την Εννεάδα των Θεών του, και αντάμα τους το φεγγάρι που ανατέλλει».

[Ο Νανεφερκαφθά ανέκραξε: «Καλέ μου άρχοντα], πολυχρονεμένος να είσαι! Πες μου, τι χάρη γυρεύεις, να σου την κάνω, και εσύ να με οδηγήσεις στο μέρος όπου βρίσκεται αυτός ο πάπυρος». (...) [Και ο ιερέας αποκάλυψε στον] Νανεφερκαφθά: «Που λες, όσο για τον πάπυρο που σου έλεγα, είναι καταμεσής στη θάλασσα της Κοπτού, φυλαγμένος μέσα σε κιβώτιο σιδερένιο, και μέσα στο σιδερένιο βρίσκεται κιβώτιο [χάλκινο, και το] χάλκινο περιέχει κιβώτιο φτιαγμένο με πευκόξυλο από το Χαλέπι, και αυτό με τη σειρά του έχει μέσα του κιβώτιο από ελεφαντόδοντο και έβενο, και τούτο πάλι φέρει μέσα του [κιβώτιο ασημένιο, και το] ασημένιο περιέχει μέσα του κιβώτιο χρυσό, και εκεί μέσα υπάρχει ο πάπυρος. Αλλά ολόγυρα από το κιβώτιο που έχει μέσα του τον πάπυρο, ίσαμε δέκα χιλιόμετρα ένα γύρο, ο τόπος είναι γεμάτος φίδια και σκορπιούς και κάθε λογής ερπετά, και στην περιμέτρώ του είναι κουλουριασμένος ο άθανατος δράκοντας».

Μόλις τα εξήγησε όλα αυτά ο ιερέας [στον] Νανεφερκαφθά, αυτός δεν ήξερε πια πού πατούσε και πού βρισκόταν. Βγήκε από τον ναό και ήρθε και [μου] αφηγήθηκε [καταλεπτώς όλα όσα του είχε πει ο ιερέας], μέχρι την παραμικρή λεπτομέρεια. Και μου [είπε]: «Θα πάω στην Κοπτό. Θα τον ανασύρω και θα τον φέρω εδώ αυτόν τον πάπυρο, [δίχως] αργοπορία θα πάω και θα έλθω». (...)

Ο Νανεφερκαφθά έσπευσε στο μέρος όπου βρισκόταν η ιερή λάρνακα. [Την βρήκε και διαπίστωσε] πως ήταν καμωμένη από σίδηρο. Την άνοιξε: ανακάλυψε μέσα ένα κιβώτιο χάλκινο. Το άνοιξε και αυτό και βρήκε άλλο κιβώτιο, πευκόξυλο από το Χαλέπι. Το άνοιξε και βρήκε ένα κιβώτιο από ελεφαντόδοντο και έβενο. [Το άνοιξε, και μέσα του ήταν ένα κιβώτιο] ασημένιο. Το άνοιξε, είχε μέσα του άλλο κιβώτιο από χρυσάφι. Το άνοιξε και αυτό, και επιτέλους βρήκε τον κύλινδρο του παπύρου μέσα εκεί. Έβγαλε τον πάπυρο από μέσα από το χρυσό κουτί και απήγγειλε το ξόρκι που ήταν γραμμένο πάνω του. [Αμέσως μάγεψε τον ουρανό, τη γη, τον κάτω κόσμο, τα] όρη και τις θάλασσες. Ξάφνου καταλάβαινε όλα όσα έλεγαν τα πουλιά του ουρανού, τα ψάρια στον βυθό, τα κοπάδια των ζώων στην έρημο. Απήγγειλε μετά και το άλλο ξόρκι που ήταν γραμμένο εκεί. Μεμιάς αντίκρισε μπρος του [τον θεό Ρα, που φάνηκε στα ύψη μαζί με την ιερή Εννεάδα], και δίπλα του το φεγγάρι να ανατέλλει και τα άστρα στους σχηματισμούς τους. Είδε ολοκάθαρα τα ψάρια στα βάθη της θάλασσας, παρόλο που υπήρχαν εικοσιένα κύβιτα νερού συσσωρευμένα από πάνω τους.

Τότε απάγγειλε ένα ξόρκι πάνω από τα [νερά, και τα έκανε να ξανακλείσουν, όπως ήταν πριν. Έπειτα ανέβηκε πάλι] στο κατάστρωμα του πλοίου και διέταξε τους κωπηλάτες του: «Μπρος, τραβάτε κουπί, φέρτε με πίσω στο μέρος [από όπου ξεκινήσατε]». Ρίχτηκαν και κωπηλατούσαν μέρα-νύχτα για να τον γυρίσουν πίσω, ώσπου έφτασε στο μέρος όπου [βρισκόμουν] εγώ. [Καθόμουν και τον περιμένα], αγναντεύοντας τη θάλασσα της Κοπτού, δίχως να τρώω ούτε να πίνω — τίποτε, μα τίποτε δεν μπορούσα να κάνω, είχα καταντήσει να μοιάζω με πτώμα που το έχουν πάει στο νεκροτομείο. Ευθύς φώναξα του Νανεφερκαφθά: [«Μωρέ καλώς τον! Δώσε μου να δω αυτόν τον πάπυρο, που μας κόστισε τόσο [μεγάλους] κόπους»]. (...)

Ο Νανεφερκαφθά, ο αγαπημένος μου άντρας, έξοχος γραφέας και σοφότατος άνθρωπος: πρόσταξε να του φέρον μπροστά του ένα καθαρό φύλλο παπύρου. Κάθισε τότε και αντέγραψε μία-μία κάθε λέξη που υπήρχε στον πάπυρο τον άλλο, τον πρωτότυπο, δίχως να παραλείπει τίποτε. Μετά του έβαλε φωτιά και τον έκαψε, και έλιωσε τη στάχτη σε νερό. Μόλις είδε πως η τέφρα είχε λιώσει για τα καλά, ήπιε το μίγμα, και έτσι έκανε κτήμα του και γνώση του όλα όσα περιείχε το βιβλίο. Την ίδια μέρα γυρίσαμε στην Κοπτό. Γιορτάσαμε με τελετές στον ναό της Ίσιδας και του Αρποκράτη εκεί πέρα. Μετά επιβιβαστήκαμε και σαλπάρουμε, κατεβαίνοντας τον ποταμό, ίσαμε δέκα χιλιόμετρα προς τον βορρά.

Μολαταύτα, ο Θευθ είχε ήδη ανακαλύψει όλα όσα είχαν συμβεί με τον Νανεφερκαφθά και τον παπύρινο κύλινδρό του. Στιγμή δεν καθυστέρησε: πήγε αμέσως και κατάγγειλε το πράγμα ενώπιον του Ρα, ξεσπώντας σε διαμαρτυρίες. «Τα δίκια μου, τα δίκια μου πρέπει να κατακυρώσεις: να κρίνεις τη διένεξή μου με τον Νανεφερκαφθά, τον γιο του φαράω Μερνεφθά. Ξέρεις τι έκανε; Πήγε στο

θησαυροφυλάκιό μου και το λεηλάτησε. Άρπαξε την κιβωτό με το έγγραφό μου. Κι αποπάνω σκότωσε και τον φρουρό μου, που τον είχα ορίσει να το φυλάει». Αποφάνθηκε ο θεός: «Είναι δικός σου, στην απόλυτη εξουσία σου, και ο ίδιος και καθένας από τους οικείους του, όλοι τους». Τότε στείλαν έναν δαίμονα του ολέθρου, να κατεβεί κάτω από τον ουρανό, και του δώσαν οδηγίες: «Μην τον αφήσεις τον Νανεφερκαφθά να φτάσει στη Μέμφιδα σώος και αβλαβής! Ούτε αυτός ούτε κανένας από τους δικούς του!».

Μια στιγμή μετά, ο Μερίμπ ο γιος μας βγήκε έξω από την καμπίνα της βασιλικής θαλαμηγού. Γλίστρησε, έπεσε στο ποτάμι και πνίγηκε, αιωνία του η μνήμη. Όλοι όσοι βρίσκονταν πάνω στο πλοίο ξέσπασαν σε δυνατές κραυγές. Ορμηξε κι ο Νανεφερκαφθά από την καμπίνα του, ζεστόμισε ένα ξόρκι και έκανε το πτώμα του παιδιού να πεταχτεί ψηλά, μόλο που ήταν σε βάθος μεγάλο, εικοσιένα κύβιτα νερού κάτω από την επιφάνεια. Απάγγειλε μετά και άλλο ξόρκι, και έκανε τον νεκρό να μιλήσει και να μας πει όλα όσα του είχαν συμβεί, με το νι και με το σίγμα — μαζί και τα παράπονα που είχε κάνει ο Θευθ στον Ρα. Φορτώσαμε το πτώμα του και γυρίσαμε με δαύτο στην Κοπτό. Τον πήγαμε στο ταριχευτήριο, δώσαμε εντολές να τον φροντίσουν και να τον βαλσαμώσουν καλά, σαν πλούσιος ευγενής που ήταν. Μετά τον θάψαμε μέσα στην πέτρινη σαρκοφάγο του, εκεί πέρα στη νεκρόπολη της Κοπτού. Κι ο Νανεφερκαφθά, ο καλός μου, μού είπε: «Μπρος, ας συνεχίσουμε το ταξίδι, να καταπλεύσουμε τον ποταμό. Μην καθυστερούμε: από ώρα σε ώρα μπορεί ο φαραώ να ακούσει τι μας έλαχε, και η καρδιά του θα γεμίσει θλίψη».

Επιβιβαστήκαμε πάλι και μπαρκάραμε, να κατεβούμε τον ποταμό. Γρήγορα φτάσαμε στα δέκα χιλιόμετρα βόρεια από την Κοπτό, στο μέρος εκείνο που ο μικρός μας ο Μερίμπ είχε πέσει στο ποτάμι. Τότε βγήκα εγώ από την καμπίνα της θαλαμηγού και γλίστρησα και έπεσα στα νερά. Αιωνία μου η μνήμη, πνίγηκα και εγώ. Όλοι όσοι βρίσκονταν πάνω στο πλοίο ξέσπασαν σε δυνατές κραυγές. Τρέξαν και το είπανε του Νανεφερκαφθά. Βγήκε αυτός από την καμπίνα του, ζεστόμισε ένα ξόρκι και έκανε το σώμα μου να πεταχτεί ψηλά (...). Με απέθεσε να αναπαυθώ μέσα στον ίδιο τάφο όπου κειτόταν και ο μικρός μας ο Μερίμπ.

Έπειτα ο Νανεφερκαφθά μάρκαρε πάλι, κατέπλευσε το ποτάμι, και σύντομα βρισκόταν δέκα χιλιόμετρα μακριά, στα βόρεια της Κοπτού, εκεί ακριβώς όπου είχαμε πέσει εμείς μέσα στο νερό. Μίλησε τότε στην καρδιά του και είπε: «Τώρα τι θα κάνω; Μπορώ να πάω τάχα στην Κοπτό και να μείνω εκεί; Ή πάλι, άμα τύχαινε αίφνης να βρεθώ στη Μέμφιδα και να με ρωτήσει ο φαραώ για τα παιδιά του, τι θα του πω άραγε; Θα το αντέξω να του πω, 'Ξέρεις, τα παιδιά σου τα πήρα μαζί μου κάτω στις Θήβες, και εκεί πέρα τα σκότωσα, αν και εγώ έμεινα ζωντανός, βλέπεις, γύρισα τώρα στη Μέμφιδα, και είμαι ακόμη ζωντανός, ολοζώντανος!».

Τότε διέταξε να του φέρουν μια λωρίδα λινό, καθαρό, από τις βασιλικές προμήθειες που είχε στην κατοχή του. Από δαύτο έφτιαξε επίδεσμο και έβαλε τον πάπυρο πάνω στο κορμί του και τον έδεσε, τον στερέωσε γερά. Μετά βγήκε έξω από την καμπίνα της θαλαμηγού και ρίχτηκε μέσα στο ποτάμι. Πνίγηκε, αιωνία του η μνήμη. Όλοι όσοι βρίσκονταν πάνω στο κατάστρωμα του πλοίου ξέσπασαν σε γοερές κραυγές: «Αλίμονο και τρισαλί! Κοιτάζτε, αποχώρησε από τη ζωή, αυτός ο έξοχος γραφέας, ο σοφός άνθρωπος, που όμοιός του δεν υπήρξε ποτέ!».

Η βασιλική θαλαμηγός συνέχισε να καταπλέει τον ποταμό, αν και κανείς στον κόσμο δεν ήξερε πού βρισκόταν το σώμα του Νανεφερκαφθά. Φτάσανε στη Μέμφιδα και έδωσαν αναφορά στον φαραώ. Ο βασιλιάς ήλθε στην αποβάθρα, μπρος στο βασιλικό πλοίο, ντυμένος με τα πένθημα λινά του. Όλος ο πληθυσμός της Μέμφιδας φόρεσε τα ρούχα του πένθους, το ίδιο και οι ιερείς του Φθα, ο αρχιερέας του ναού του θεού, οι αυλικοί του φαραώ και ολόκληρη η βασιλική οικογένεια. Εκείνη την ώρα είδαν το κορμί του Νανεφερκαφθά: είχε πιαστεί και κρατιόταν από το πηδάλιο της βασιλικής θαλαμηγού, τέτοια ήταν η δεξιότητά του, σαν σοφός γραφέας που ήταν. Τον ανείγκυσαν και είδαν τον παπύρινο κύλινδρο δεμένον στο κορμί του. Ο φαραώ πρόσταξε: «Αποσπάστε αυτόν τον πάπυρο από το σώμα του».

Όμως τότε οι σύμβουλοι του φαραώ, μαζί με τους ιερείς του Φθα και τον αρχιερέα, είπαν στον βασιλέα: «Δέσποτα, πολυχρονεμένος σαν τον Ρα να είσαι, του θεού τα χρόνια να φτάσεις! Ο γιος σου ο Νανεφερκαφθά ήταν έξοχος γραφέας και σοφότατος άνθρωπος». Και ο φαραώ έδωσε εντολή να τον κρατήσουν στο ταριχευτήριο για δεκαέξι μέρες· πάνω στις τριανταπέντε μέρες τού τύλιξαν τη μούμια, στις εβδομήντα μέρες είχε πια τελειώσει το βαλσάμωμα. Τον απέθεσαν να αναπαυθεί μέσα στη σαρκοφάγο του, στον τάφο.

Βλέπεις, τούτα είναι τα δεινά που μας έτυχαν εξαιτίας αυτού του παπύρου. Και κάθεσαι τώρα εσύ και μας λες, «Δώστε μου τον, δώστε τον μου εμένα!». Τι δουλειά έχεις εσύ με δαύτον; Εμείς για χάρη του στερηθήκαμε την ίδια τη ζωή μας!